

धीः ।

प्राकृतप्रकाशः

विद्वद्भारमद्रामहविरचितः ।

पण्डितकुलतिलकधर्महररुचिरचित-
सूत्रसमलङ्कृतः ।

पाराणसेयराजकीयप्रधानसंस्कृतपाठशालायाम्
साहित्यशास्त्राध्यापकेन
मानवल्ल्युपाख्यतैलङ्गरोमशास्त्रिणा
संशोधितः ।

PRAKRITA PRAKASHA

BY

PANDITA BHAMANA

with the sutras of Vararuchi

REVISED BY

PANDIT RAMA SHASTRI TAILANGA

Professor, Government Sanskrit College, Benares.

Published and sold

BY

HARI DASA GUPTA

Secretary

Chowkhanaba Sanskrit Book Depot, Benares City.

Publication No. 13

BENARES:

PRINTED AT THE HARIPRAKASH PRESS

1899.

First Edition]

[1000 Copies.

विज्ञप्तिः ।

निम्नलिखितानि पुस्तकानि साधु संशोध्य सीत-
काक्षरैः पुनरस्माभिर्मुद्रितानि, येषां जिघृक्षा स्यात्तै-
रस्माकं सचिधे प्रार्थनीयानि ॥

संख्या	पुस्तकानि	रु०	पा०	या०
१	भैरवी [कारकान्ता] शब्दरत्नव्याख्या	१	०	०
२	प्रथमैषणवः	०	८	०
३	परिभाषेन्दुशेखरः भैरवीमहितः	१	४	०
४	अर्थसंग्रहः कौमुदीव्याख्यायुतः	१	८	०
५	हृदिदीपिका [धर्मशास्त्रे आशीषकाण्डम्]	०	३	०
६	तत्त्वमोधिनी	४	०	०
७	काशिकावृत्तिः [cancelled]			
८	गायत्रीतन्त्रम्	०	८	०
९	स्वर्णाकर्षणभैरवपञ्चाङ्गम्	०	४	०
१०	धातुपाठः	०	२	०
११	“ चौखम्बा-संस्कृत ग्रन्थमाला ” प्रतिखण्डम्	१	०	०
१२	कारिकावली मुक्तावली दिनकरी रामशर्मा [शब्दखण्डमात्रम्]	१	४	०
१३	प्राकृत प्रकाशः	०	८	०

एतदन्यानि कानि चित्पुस्तकान्यपेक्षितानि चेदस्मात्कार्यालयस्य-
पुस्तकानां वृद्धकूची भाषकाधि संग्रह्य द्रष्टव्या ॥

कार्यार्थीयक्षः

पत्रादिप्रेषण
स्वामम् }

{ चौखम्बासंस्कृतपुस्तकालयस्य
{ कामी (बनारस सिटी)

प्राकृतप्रकाशः ।

जयति मदमुदितमधुकरमधुररुताकलनकू।पाता।पा।ज्ञः।
 करविहितगण्डकण्डूविनोदसुखितो गणाधिपतिः॥१॥
 वररुचिरचितप्राकृतलक्षणसूत्राणि लक्ष्यमार्गेण ।
 बुद्ध्वा चकार वृत्तिं संक्षिप्तां भामहः स्पष्टाम् ॥ २ ॥
 आदेरतः ॥ १ ॥ आ समृद्ध्यादिषु वा ॥ २ ॥
 इदीपत्पक्वस्वप्नवेतसव्यजनमृदङ्गाऽङ्गरेषु ॥ ३ ॥
 लोपो ऽरण्ये ॥ ४ ॥ ए शय्यादिषु ॥ ५ ॥ ओ वदरे
 देन ॥ ६ ॥ लवणनवमल्लिकयोर्वेन ॥ ७ ॥

अधिकारोयम् । यदित ऊर्ध्वमनुक्रमिष्यामः आदेरतः स्थाने
 तद्भवतीत्यर्थं घेदितव्यम् । आदेरित्येतद्वा परिच्छेदसमाप्तेः । अत इति
 तकारप्रहृणं सवर्णनिवृत्त्यर्थम् ॥ १ ॥ समृद्धि इत्येवमादिषु शब्देष्व्वा-
 देरकारस्याकारो भवति वा । समिद्धी सामिद्धी । पअडं पाअडं । अ-
 हिजाई आहिजाई । मणंसिणी माणंसिणी । पडिवआ पाडिवआ । स-
 रिच्छं सारिच्छं । पडिसिद्धी पाडिसिद्धी । पसुच्छं पासुच्छं । पसिद्धी पा-
 सिद्धी । असो आसो । समृद्धि, प्रकट, अभिजाति, मनस्विनी, प्रतिपदा,
 सहश, प्रतिपिद्धि, प्रसुप्त, प्रसिद्धि, अश्च । आकृतिगणोयम् ॥ २ ॥
 ईपदादिषु शब्देषु आदेरतः स्थाने इकारादेशो भवति । घेति निवृ-
 त्तम् । इति पित्रकं सिविणो घेडिसो विअणो ईगो ईगालो ॥३॥ अरण्य-
 शब्दे आदेरतो लोपो भवति । रण्यं ॥ ४ ॥ शय्या इत्येवमादिषु शब्देषु
 आदेरत एकारादेशो भवति । सेजा सुंदेरं । उपकेरो तेरहो । अच्छेरं ।
 पेरन्तं । घेही । शय्यासौन्दर्योत्करययोदशाभ्यर्थपर्यन्तवल्त्यः ॥ ५ ॥
 यदरशब्दे दकारेण सहादेरत ओत्वं भवति । बोरं ॥ ६ ॥ लवणनवम-
 ल्लिकयोरादेरतो स्यात् । लोपं शोमल्लिआ ॥ ७ ॥

मयूरमयूखयोर्वा वा ॥८॥ चतुर्ष्विचतुर्दयोस्तुना ॥९॥
 अदातो यथादिपु वा ॥ १० ॥ इत्सदादिपु ॥ ११ ॥
 इत एत् पिण्डसमेपु ॥ १२ ॥ अत् पधिहरिद्रापृधि-
 वीपु ॥ १३ ॥ इतेस्तः पदादेः ॥ १४ ॥
 उदिक्षुवृश्चिकयोः ॥ १५ ॥ ओ च द्विधा कृत्रः ॥ १६ ॥
 ईत् सिंहजिह्वयोश्च ॥ १७ ॥ इदीतः पानीया-

मयूर मयूख इत्येतयोर्पुशब्देन सहादेरत ओत्वं वा भवति ॥ मोरो म-
 ऊरो । मोहो मऊहो ॥ ८ ॥ पतयोस्तुना सहादेरत ओत्वं भवति वा ॥
 घोन्पी चउर्था । घोदही चउदही ॥ ९ ॥ अत इति निवृत्तम् । यथा
 इत्येवमादिपु आतः स्थाने अकारादेशो भवति वा । जह जहा । तह
 तहा । पथये पथारो । पउअ पाउअ । तलवेण्टअ तालवेण्टअ ।
 उफ्खअ उफ्खाअ । घमरं घामरं । पहरये पहारो । चडु चाडु । द-
 धमी दाधमी । खइअं खारइअं । संठयिअं संठाविअं । हलिओ हालिओ ।
 यथा तथा प्रस्तार प्राकृत तालवृन्तफोल्वात व्यामर प्रहर चाडु दाभाभि
 धादित संस्थापित हालिकाः ॥ १० ॥ सदा इत्येवमादिप्याते इकारो
 भवति वा ॥ सइ सभा । तइ तभा । जइ जभा । सदा तदा यदा ॥ ११ ॥
 पिण्ड इत्येवसमेपु इकारस्यैकारादेशो भवति वा ॥ वेण्डं पिण्डं णेदा
 णिदा सेदूरं सिदूरं धम्मिअं धम्मिअं खेधं चिधं वेण्हू विण्हू पेदुं पिदुं ।
 पिण्ड निन्द्रा सिन्दूर धम्मिअं चिन्हू विण्णु पिणानि । समग्रहणं संयो-
 गपरस्योपलक्षणार्थम् ॥ १२ ॥ पथ्यादिपुशब्देषु इकारस्याकारो भवति ॥
 पहो हलदा पुहवी ॥ १३ ॥ पदादेरिति शब्दस्य यस्त्वकारस्तस्मात्
 परस्येकारस्य अकारो भवति । इअ उअ मण्णहं चअणं । इअ विअस-
 न्तीउ चिरं । इति पश्यतान्यथावचनम् । इति विकसन्त्यश्चिरम् । पदा-
 देरिति वचनादिद न भवति । पिओत्ति । पिय इति ॥ १४ ॥ इक्षुवृश्चि-
 कयोरिति उत्वं भवति । उच्छू । चिच्छुओ ॥ १५ ॥ कृत्रातुप्रयोगे द्वि-
 धाशब्दस्योकारो भवति अकारात्त्वं च । द्विधा कृतम् दोहाइअं । द्विधा
 क्रियते दोहाइअइ उदाइअइ ॥ १६ ॥ पतयोरादेरिकारस्य ईकारो भ-
 वति । सादो जीहा । अकारो अनुक्तसमुच्चयार्थः, तेन योसत्य योसरो

दिषु ॥ १८ ॥ एनीडापीडकीटगीटशेषु ॥ १९ ॥
 उत ओत् तुण्डरूपेषु ॥ २० ॥ उलूखले वा वा ॥ २१ ॥
 अन्मुकुटादिषु ॥ २२ ॥ इत्पुरुषे रोः ॥ २३ ॥ उद्-
 तो मधूके ॥ २४ ॥ अद् दुकूले वा लस्य द्वित्वम् ॥ २५ ॥
 एन्नूपुरे ॥ २६ ॥ ऋतो ऽत् ॥ २७ ॥ इट्प्यादिषु ॥ २८ ॥
 उट्त्वादिषु ॥ २९ ॥ ऋ रीति ॥ ३० ॥

इत्येवमादिषु ईत्वं भवति ॥ १७ ॥ पानीय इत्येवमादिष्वादेरीकारस्य
 इकारो भवति । पाणिभं अलिभं तआणि करिसो बुइभं तइभं गहिरं ।
 पानीयाऽलीकतदानीकरीपद्वितीयतृतीयगभीराः ॥ १८ ॥
 नीडादिष्वाकारस्यैकारो भवति । णेडं आपेडो केरिसो परिसो ॥ १९ ॥
 तुण्ड इत्येवरूपेषु आदेरुकारस्याकारो भवति । तोण्डं मोत्ता पौक्खरो
 पोत्थभो लोद्धभो फोट्टिमं । तुण्डमुक्तापुष्करपुस्तकलुब्धककुट्टिमानि ।
 रूपग्रहणं संयोगपरोपलक्षणार्थम् ॥ २० ॥ उलूखलशब्दे लेन सह उका-
 रस्याकारो भवति वा । ओखलं उलूखलं ॥ २१ ॥ मुकुट इत्येवमादि-
 ष्वादेरुकारस्य स्थाने अकारो भवति । मउडं मउलं गरुइ जहिद्विठिलो
 सोअमल्लं अचरि । मुकुटमुकुलगुरुगुर्वीयुधिष्ठिरसौकुमार्योपरयः ॥ २२ ॥
 पुरुषशब्दे यो रस्तस्य इकारो भवति । पुरिसो ॥ २३ ॥
 मधूकशब्दे ऊकारस्य उकारो भवति । महुअं ॥ २४ ॥ दुकूलशब्दे
 ऊकारस्याकारो भवति वा, तत्संयोन लकारस्य द्वित्वम् । बुअलं बु-
 ऊलं ॥ २५ ॥ नूपुरशब्दे ऊकारस्य षकारो भवति । णेउरं ॥ २६ ॥
 आदेर्ऋकारस्याकारो भवति । तणं घणा मभं कअं यद्धो यसहो ।
 तुणघृणाऽमृतकृतवृद्धवृषभाः ॥ २७ ॥ ऋप्यादिषु शब्देषु आदेर्ऋकारस्य
 इकारो भवति । इमीं विसी गिट्ठि दिट्ठि सिट्ठि सिङ्गरो द्विअंको
 भिङ्गो भिङ्गरो द्विअं विइणाहो चिहअं किसरो किष्वा विच्छुओ
 सिआलो किर्दं किस्सो । ऋपिद्विपिगृष्टिद्विष्टिष्टिगृङ्गारमृगाङ्गमृङ्ग-
 ङ्गारहृदयविनृष्णवृंहितकृशरकृत्यावृश्चिकगृगालकृतिकृपिरुपाः ॥ २८ ॥
 ऋतु इत्येवमादिषु आदेर्ऋकारो भवति । उद् मुणालो पुहवीं
 बुंदावणं पाउसो पउत्ती णिउदं संबुदं णिव्युदं बुत्ततो परहुओ मां-

वृक्षे वेन रुर्वा ॥ ३१ ॥ लृ क्लृत्तइलिः ॥ ३२
 एत इद्वेवनावेवरयोः ॥ ३३ ॥ ॥ ऐत एन् ॥ ३४
 दैत्यादिष्वड ॥ ३५ ॥ दैवे वा ॥ ३६ ॥ इ
 न्यवे ॥ ३७ ॥ इद् धैर्ये ॥ ३८ ॥ ओतोहा प्रव
 कस्य वः ॥ ३९ ॥ औत औत् ॥ ४० ॥ पौरा

उभो आमाउभो । श्रुत्, गृन्नात्, पृथिर्षी, वृन्दावन, प्रांष्टृ, प्रहृति,
 निहृत, संहृत, निहृत, वृक्षान्त, परभूत्, मावृष, आमावृष, इत्येषमा-
 वयः ॥ २९ ॥ यन्तान्तरेणागुक्तस्यादेर्द्रुकारस्य विकारो भवति । रिर्जे
 रिद्धो रिष्ठां । क्य चिपुनरस्यापि । यन्तान्तरेण गुणस्यापि क्य चि-
 हकारस्य विकारो भवति । परिम्भो परिम्भो तारिम्भो ॥ ३० ॥
 वृक्षशब्दे घशब्देन सह श्रुकारस्य इकारो भवति वा । र्क्ष्मो घशब्दे ।
 म्यवस्थितयिमायाभापनाच्छ्रयपक्षे न भवति स्तरपक्षे तु नित्यमेव
 भवति ॥ ३१ ॥ क्लृत्तशब्दे लृकारस्य इत्यत्ययमादेशो भवति । कि-
 न्तिष्ठं । तद्वेपमादेशान्तरमिधानान्प्राहृतं श्रुकारल्लृकारो न भवति ॥ ३२ ॥
 वेदनादेवरयोरेकारस्य इकारो भवति । विभजा विभरो । वाप्रहणा-
 नुहृतेः क्य चिद् विभजा देभरो इत्यपि ॥ ३३ ॥ आद्वैकारस्य ए
 कारो भवति । मेळो सेरुं परयणां फेलासां लेङ्गोर्कां । शैतनीत्येग-
 षणकैलग्नमैलोक्यानि ॥ ३४ ॥ दैत्यादिषु शब्देषु वेपकारस्य एह इ-
 त्ययमादेशो भवति । वृक्षो वरभो मरुयो मरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं
 कइभयो घइनाहो घइभिमां घइसपामण । दैत्यवेधभोरस्य र्दैत्यैरवेदंश-
 षेदेहकैतपर्यशाव्यैशिकंधंशम्पयनाः । इत्याद्ययः ॥ ३५ ॥ दैवशब्दे
 वेपकारस्य अह इत्ययमादेशो भवति वा । वृक्षे दैव्यं । अमादेशपक्षे
 नीहादित्वाद् द्वितयम् ॥ ३६ ॥ मन्धवशब्दे वेपकारस्य इकारो भवति ।
 सिधवं ॥ ३७ ॥ धैर्यशब्दे ऐकारस्य इकारो भवति । धीरे ॥ ३८ ॥
 प्रकोष्ठशब्दे ओकारस्य अकारो भवति वा तत्पर्यांगत एव कारस्य
 घत्वम् । पवदुं । पभोदुं ॥ ३९ ॥ आकारस्यादेरोकारो भवति ।
 कोमुर् जोव्यणं कोरुहो कोसेयी । पौमुदी याचनम् पौस्तुभः पौ-
 शास्वी ॥ ४० ॥ पौर इत्येतमादिषु शब्देषु ओकारस्य अउ इत्ययमा-

ष्वड ॥ ४१ ॥ आ च गौरवे ॥ ४२ ॥ उत्सौ-
न्दर्यादिषु ॥ ४३ ॥

इति वररुचिकृतप्राकृतसूत्रेषु अज्विधिर्नाम
प्रथमः परिच्छेदः ॥

अथ द्वितीयः परिच्छेदः ।

अयुक्तस्यानादौ ॥ १ ॥ कगचजतदपयवां प्रायो
लोपः ॥ २ ॥

देशो भवति । पउरो षउरयो पउरिसो । पौरकौरवपौरुपाणि । आ-
कृतिगणोयम् । कौशले विकल्पः । फोसलो कउसलो । कौशलम् ॥ ४१ ॥
गौरवशब्दे औकारस्य आकारो भवति । चकारादुत्वं च ॥ गारवं ग-
उरवं ॥ ४२ ॥ सौन्दर्ये इत्येवमादिषु औकारस्य उकारो भवति । सु-
न्देरं मुञ्जाअणो सुण्डो कुम्बेअओ दुव्यारिओ ॥ सौन्दर्यमीञ्जायत्-
शौण्डकौक्षेयकदीवारिकाः ॥ ४३ ॥

इति भामहविरचिते प्राकृतप्रकाशे प्रथमः परिच्छेदः ॥

अधिकारो ऽयम् । इत उत्तरं यद्वक्ष्यामस्त्वंयुक्तस्य व्यञ्जनस्या-
नादौ वर्तमानस्य कार्यं भवतीत्येवं वेदितव्यम् । वक्ष्यति फादीनां
लोपः । मउडं । अयुक्तस्येति किम् । अग्यो अफो । आनादौ इति किम् ।
फमलं । अयुक्तस्येत्या परिच्छेदसमाप्तेः । अनादाविति च आ जफा-
रविधानात् ॥ १ ॥ फादीनां नवानां वर्णानामयुक्तानामनादौ वर्तमा-
नानां प्रायो बाहुल्येन लोपो भवति । कस्य नावत्, मउलो णउलं ।
गंस्य, साअरो णअरं । चस्य, वअणं सूई । जस्य, गओ रअदं । तस्य,
कअं चिआणं । दस्य, गआ मओ । पस्य, फई चिउलं सुउरिसो । पुरिस्त
इति यद्यपि उत्तरपदस्य पुरुषशब्दस्यादिस्तथापि लोपो भवतीत्यनेन
ज्ञापयति वृत्तिफारः यथा उत्तरपदादिरनादिरवेति । यस्य, चाउ
णअणं । वंस्य, जीअं दिअहो । मुकुलनकुलसागरनगरवचनसूची-
गजरजतकृतघितानगं दामदकपिधिपुलसुपुरुषघायुनयनजीवदिवसाः ।
प्रायोअहणाद्यप्र श्रुतिसुखमस्ति तत्र न भवत्येव । मुकुसुमं विभग-

यमुनायां मस्य ॥ ३ ॥ स्फटिकनिकपचिकु-
 रेपु कस्य हः ॥ ४ ॥ शीकरे भः ॥ ५ ॥
 चन्द्रिकायां मः ॥ ६ ॥ ऋत्वादिपु तो ङः ॥ ७ ॥
 प्रतिसरवेतसपताकासु डः ॥ ८ ॥ वसतिभरतयो-
 र्हः ॥ ९ ॥ गर्भिते णः ॥ १० ॥ ऐरावते च ॥ ११ ॥
 प्रदीप्तकदम्बदोहदेषु दो लः ॥ १२ ॥ गद्गदेरः ॥ १३ ॥
 संख्यायाञ्च ॥ १४ ॥ पो वः ॥ १५ ॥ आपोडे

मयं सचावं अवजलं मतुलं आदरो अपारो अजसो सयदुमाणं । सुहु-
 सुमप्रियगमनसचापापजलातुलादरापारायशस्सयदुमानानि । अयुक्त-
 स्येत्येव । सक्फो मगो । शक्रः मार्गः । अनादाचित्येव । फालो
 मंधो । फालः गन्धः ॥ २ ॥ यमुनाशब्दे मकारस्य लोपो भवति । ज-
 उणा ॥ ३ ॥ अनादाचिति यतते । एषु कस्य हकारो भवति ॥ लोपाप-
 चादः । फरिहो णिहसो चिहुरो ॥ ४ ॥ शीकरशब्दे ककारस्य म-
 कारो भवति । सीमरो । चन्द्रिकाशब्दे ककारस्य मकारो भवति । चं-
 दिमा ॥ ६ ॥ ऋतु इत्येवमादिपु तकारस्य दकारो भवति । उद् रअ-
 र्दं आअदो णिष्वुकी आउदी संघुदी सुइदी धाइदी हदो संजदो वि-
 उदं संजादो संपदि पिडवदी । ऋनुरजतागतनिर्घृत्यावृत्तिसंघृत्तिसुष्ठ-
 त्यावृत्तिहतसंयतविरृतसंयातसंप्रतिप्रतिपत्तयः ॥ ७ ॥ एषु शब्देषु
 तकारस्य डकारो भवति । लोपादघादः । पडिसरो येडिसो पडाभा ॥ ८ ॥
 वसतिभरतशब्दयोः सकारस्य हकारो भवति । वसही भरहो ॥ ९ ॥
 गर्भितशब्दे तकारस्य णकारो भवति । गर्भिर्णं ॥ १० ॥ ऐरावत-
 शब्दे तकारस्य णकारो भवति । ऐरावणो ॥ ११ ॥ एषु शब्देषु दका-
 रस्य लकारो भवति । पलितं फलंयो दोहलो ॥ १२ ॥ गद्गदशब्दे
 दकारस्य रेफादेशो भवति । गगरो ॥ १३ ॥ संख्यायाच्चिनि शब्दे यो
 दकारस्तस्य रेफादेशो भवति । पभारह धारह तेरह । एकादश द्वादश
 त्रयोदश । अयुक्तस्येत्येव । नेह चउदह ॥ १४ ॥ पकारस्यायुक्तस्या-
 नाविर्घातनो वकारादेशो भवति । सावो सवहो उलयो । सापः सपयः
 उलयः । प्रायोभिर्हृणाद्यत्र लोपो न भवति तथायं विधिः ॥ १५ ॥ आ-

मः ॥१६॥ उत्तरीयानी ययोज्जो वा ॥१७॥ छायायां
हः ॥ १८ ॥ कवन्धे वो मः ॥१९॥ ठो डः ॥२०॥
सटाशकटकैटभेषु ढः ॥ २१ ॥ स्फटिके लः ॥२२॥
डस्य च ॥२३॥ ठो ढः ॥२४॥ अङ्गुले लः ॥२५॥ फो
भः ॥२६॥ खघथधमां हः ॥२७॥ प्रथमशिथिलनिप-
धेषु ढः ॥२८॥ कैटभेवः ॥२९॥ हरिद्रादीनां रो लः ॥३०॥

पीडशब्दे पकारस्य मकारो भवति । आमलो ॥ १६ ॥ उत्तरीयशब्दे
ऽनीयप्रत्ययान्ते च यस्य ज्ञो भवति वा । उत्तरीअं उत्तरिअं रमणीअं
रमणिअं मरणीअं मरणिअं ॥ १७ ॥ छायाशब्दे यकारस्य हकारो
भवति । छाहा ॥ १८ ॥ कवन्धशब्दे थकारस्य मकारो भवति । फ-
मंघो ॥ १९ ॥ टस्यानादिदिवर्तिनो ढकारो भवति । णडो विडयो ॥२०॥
एतेषु टकारस्य ढकारो भवति । सटा केढयो ॥ २१ ॥ स्फटिकशब्दे
टकारस्य लफारो भवति । फलिहो ॥ २२ ॥ डकारस्यायुक्तस्यानादि-
भूतस्य लफारो भवति । दालिमं तलाअं घलही । प्राय इत्येव । दाडिमं
घडिसं णिघिडो ॥ २३ ॥ ठकारस्यायुक्तस्यानादिभूतस्य ढकारो भ-
वति । मढं जढरं फढोरं ॥ २४ ॥ अङ्गुलशब्दे लकारस्य लफारो भ-
वति । अंफोलो ॥ २५ ॥ फकारस्यायुक्तस्यानादिभूतस्य मकारो भ-
वति । सिमा सेमालिआ समरी समलं ॥ २६ ॥ खादीनाम्पञ्चाना-
मयुक्तानामनादिवर्तिनां हकारो भवति । खस्य तावत्, मुहं मेहला ।
घस्य, मेहो गाहा सवहो । धस्य, राहा वहिरो । भस्य, सहा रासहो ।
प्राय इत्येव, पखलो पलंघणो अधीरो अधणो उपलब्धभावो । मुखम्
मेखला मेघः गाथा शपयः राधा बधिरः सभा रासभः प्रखलः प्रल-
ब्धनः अधीरः अधनः उपलब्धभावः ॥ २७ ॥ एतेषु थधयोढकारो
भवति । पढमो सिदिलो ॥२८॥ कैटभशब्दे भकारस्य थकारो भवति ।
केढयो ॥ २९ ॥ हरिद्रा, इत्येवमादीनां रेफस्य लफारो भवति । हलहा
चलणो मुहलो जहिद्रुडिलो सौमालो फलुणं अंगुली इंगालो चिलादो
फलिहा फलिहो । हरिद्रा, चरण, मुखर, युधिष्ठिर, सुकुमार, करण,
अङ्गुरी, अङ्गार, किरात, परिष्वा, परिघ, इत्येवमादयः ॥३०॥ अना-

आदेर्यो जः ॥३१॥ यच्छ्यां लः ॥३२॥ किराते चः ॥३३॥ कुब्जे
 खः ॥३४॥ दोलादण्डदशनेपुडः ॥३५॥ परुपपलितप-
 रिखासु फः ॥३६॥ पनसे ऽपि ॥३७॥ विसिन्यां भः ॥३८॥
 मन्मथे वः ॥३९॥ लाहले णः ॥४०॥ पद्ज्ञावकसप्तप-
 नां छः ॥४१॥ नो णः सर्वत्र ॥४२॥ शयोः सः ॥४३॥
 दशादिपु हः ॥ ४४ ॥ संज्ञायां वा ॥ ४५ ॥ दिवसे
 सस्य ॥४७॥ स्नुपायां ण्हः ॥ ४७ ॥

देरिति निवृत्तम् । आदिभूतस्य यकारस्य अकारो भवति ॥ अर्द्ध
 जसो जदगो । यष्टिः यशः यज्ञः ॥३१॥ यष्टिशब्दे यकारस्य लकारो
 भवति लद्धी ॥ ३२ ॥ किरातशब्दे आदेर्यणस्य घकारो भवति
 चिलादो ॥ ३३ ॥ कुब्जशब्दे आदेर्यणस्य लकारो भवति । कुब्जो ॥३४॥
 यपु आदेर्यणस्य लकारो भवति ॥ डोग्ग डंडो डसणो ॥ ३५ ॥ पते
 आदेर्यणस्य फकारो भवति । फरसो फलिहो फलिहा ॥ ३६ ॥
 पनसशब्दे ऽपि पकारस्य फकारो भवति । फणसो ॥३७॥ विसिनी-
 शब्दे आदेर्यणस्य मकारो भवति । मिसिणी । छील्लिद्धनिर्देशादिह
 न भवति । विसं ॥ ३८ ॥ मन्मथशब्दे आदेर्यणस्य घकारो भवति ।
 घम्महो ॥ ३९ ॥ लाहलशब्दे आदेर्यणस्य णकारो भवति । लाहलो ॥४०॥
 एतेषामादेर्यणस्य छकारो भवति । छट्टी छम्मुहो छाधगो छत्तवण्णो ।
 यष्टी यण्मुलः शावकः सप्तपर्णः ॥ ४१ ॥ आदेरिति निवृत्तम् । सर्वत्र
 नकारस्य णकारो भवति । णई णणअं यवर्णं माणंसिणी ॥४२॥ सर्व-
 थ शकारपकारयोस्सकारो भवति ॥ शस्य, सद्धो गिस्ता अंसो । पस्य,
 संडो यसहो फसाअं ॥ ४३ ॥ दश इत्येवमादिषु दशकारस्य हकारो
 भवति । दह य्यारह चारह तेरह ॥ ४४ ॥ संज्ञायां गम्यमानायां वा द-
 शशब्दे शस्य हत्वं भवति । दहमुहो दसमुहो, दहबलो दसबलो,
 बहरहो दसरहो ॥ ४५ ॥ दिवसशब्दे सकारस्य हकारो भवति । दि-
 वसो ॥ ४६ ॥ स्नुपाशब्दे पकारस्य ण्हकारो भवति । सोण्हा ॥ ४७ ॥

इति प्राकृतप्रकाशे द्वितीयः परिच्छेदः ॥

अथ तृतीयः परिच्छेदः ।

उपरिलोपः कगडतदपपसाम् ॥ १ ॥ अघो म-
नयाम् ॥ २ ॥ सर्वत्र लवराम् ॥ ३ ॥ द्वे रौवा ॥ ४ ॥
सर्वज्ञतुल्येषु जः ॥ ५ ॥ इमश्रुइमशानयोरादेः
॥ ६ ॥ मध्याह्ने हस्य ॥ ७ ॥ हनहलहनेषु नलमां
स्थितिरूर्ध्वम् ॥ ८ ॥ युक्तस्य ॥ ९ ॥
एस्य ठः ॥ १० ॥ अस्थनि ॥ ११ ॥ स्त-

कादिनामघानां युक्तस्योपरि स्थितानां लोपो भवति । कस्य ता-
घत् भत्ते, सित्थभो । गस्य, मुद्धो सिणिद्धो । डस्य, खम्मो । तस्य, उप्पलं
उप्पावो । दस्य, मुग्गा मुग्गरो । पस्य, सुत्तो । पस्य, गोदठी निदुदुरो ।
सस्य, खलिभं पेहो । मक्तम् सिक्थकम् मुग्धः स्निग्धः खड्गः उ-
त्पलम् उत्पातः मुद्राः मुद्गरः सुप्तः गोष्ठी निष्पुदुरः खलितम् स्नेहः
॥ १ ॥ मकारनकारयकाराणां युक्तस्याधःस्थितानां लोपो भवति ।
मस्य, सोस्सं रस्सी जुगं चाग्गी । नस्य, णगो । यस्य, सोम्मो जो-
गो ॥ २ ॥ लकारवकाररेफाणां युक्तस्योपर्यधःस्थितानां लोपो भवति ।
लस्य, उक्का वक्कलं चिक्कचो । वस्य, लुद्धो पिक्कं । रस्य, अक्को स-
क्को ॥ उक्का वक्कलम् चिक्कचः लुब्धकः पक्वम् । अर्कः शकः ॥ ३ ॥
द्रशब्दे रेफस्यां घा लोपो भवति । दोहो द्रोहो चन्दो चन्द्रो रुहो रुद्रो ॥
सर्वज्ञतुल्येषु अकारस्य लोपो, भवति । सध्वज्जो । इगिअज्जो । जाना-
तेर्यान्धेवः रूपाणि तत्र अलोपः ॥ ५ ॥ इमश्रुइमशानयोरादेर्वर्णस्य लो-
पो भवति । मस्तु मसारं ॥ ६ ॥ मध्याह्नशब्दे हकारस्य लोपो भ-
वति । मज्झण्णो ॥ ७ ॥ हन हल इम इत्येतेषु अथ, स्थितानां नकार-
लकारमकाराणां स्थितिरूर्ध्वमुपरिष्ठाद्भवति । हलस्य, पुच्चण्हो । अच-
रण्हो । हस्य, अल्हादो । हमस्य यम्हणो ॥ ८ ॥ अधिफारे ऽ यमां
परिच्छेदसमाप्तेः, यदित ऊर्ध्वमनुक्रामिष्यामी युक्तस्येत्येधं धेदितव्यम् ।
घस्यति अस्थनि अदठी । युक्तग्रहणं हलो ऽ न्यस्य मा भूत् ॥ ९ ॥
ए इत्येतस्य युक्तस्य ठकारो भवति । लदठी दिदठी ॥ १० ॥
असिंशब्दे युक्तस्य ठकारो भवति । अदठी ॥ ११ ॥ स्तशब्दस्य यकारो

स्य थः ॥ १२ ॥ न स्तम्बे ॥ १३ ॥
 स्तम्बे खः ॥ १४ ॥ स्थाणावहरे ॥ १५ ॥ स्फोट-
 के ॥ १६ ॥ र्यशय्यभिमन्युषु जः ॥ १७ ॥ तूर्य्यै-
 र्यसौन्दर्याश्रयपर्यन्तेषु रः ॥ १८ ॥ सूर्ये वा ॥ १९ ॥
 घौर्यसमेषु रिञ् ॥ २० ॥ पर्यस्तपर्याणसौकुमार्ये-
 षु लः ॥ २१ ॥ तस्य टः ॥ २२ ॥ पत्तने ॥ २३ ॥
 न धूर्तादिषु ॥ २४ ॥ गते डः ॥ २५ ॥ गर्दभसंमर्दवि-
 तर्दिविच्छर्दिषु र्स्य ॥ २६ ॥ त्यध्यद्यां च छजाः ॥ २७ ॥

भवति । उपरिलोपापवादः । हृत्थो समत्थो थुई थवओ कोत्थुहो । ह-
 स्तः समस्तः स्तुतिः स्तवकः कौस्तुभः ॥ १२ ॥ स्तम्बशब्दे
 स्तकारस्य थकारो न भवति । तंबो ॥ १३ ॥ स्तम्बशब्दे स्तका-
 रस्य खकारो भवति । खंभो ॥ १४ ॥ स्थाणुशब्दे युक्तस्य खकारो भव-
 ति, अहरे हरे ऽभिधेये न भवति । स्थाणू । अहर इति किम् । थाणू हरो ॥ १५ ॥
 स्फोटकशब्दे युक्तस्य खकारो भवति ॥ खंडभो ॥ १६ ॥ र्य इत्यस्य
 शय्याभिमन्युशब्दयोश्च युक्तस्य जकारो भवति । कञ् सेजा अहि-
 मज्ज ॥ १७ ॥ पतेषु शब्देषु र्यस्य रेफो भवति । तूरं धौरं सुदैरं अच्छे-
 रं परंतं ॥ १८ ॥ सूर्यशब्दे र्यकारस्य रेफादेशो भवति वा । सूरौ सूज्जो ।
 ॥ १९ ॥ घौर्यसमेषु शब्देषु र्यस्य रिञ्मित्यादेशो भवति । घोरिञ्
 सौरिञ् वीरिञ् । वीर्यशौर्यवीर्याणि । समग्रहणाद्वाकृतिगणोयम् ॥ २० ॥
 षु शब्देषु र्यस्य लकारो भवति । पट्टत्थं पट्टाणं सोअमल्लं ॥ २१ ॥
 त इत्येतस्य टकारो भवति । केवट्टओ णट्टओ णट्टं ॥ २२ ॥ पत्तनश-
 ब्दे युक्तस्य टकारो भवति । पट्टणं ॥ २३ ॥ धूर्त इत्येवमादिषु त इत्ये-
 तस्य टकारो न भवति । धुत्तो कित्ता वत्तमाणं घत्ता आवत्ता संव-
 त्तओ णिवत्तओ वत्तिआ अत्ता कत्तरा मुत्ता । धूर्तः कीर्तिः वर्तमानम-
 घाता आवर्तः संवर्तकः निवर्तकः वर्तकार भातः कर्तरे मूर्तिः ॥ २४ ॥
 गतशब्दे तस्य डकारो भवति । गडो ॥ २५ ॥ पतेषु र्स्य डो भवति ।
 गडुषो संमडो विभडो विछडो ॥ २६ ॥ त्य थ्य च इत्येतेषां च छ ज

ध्यहोर्ज्ञः ॥ २८ ॥ ष्कस्कक्षां खः ॥ २९ ॥ अक्ष्या-
दिपुच्छः ॥ ३० ॥ क्षमावृक्षक्षणेष्ु वा ॥ ३१ ॥ ण्मपक्ष्म-
विस्मयेषुम्हः ॥ ३२ ॥ ह्नस्नष्णक्ष्णश्रां ण्हः ॥ ३३ ॥
चिन्हे न्वः ॥ ३४ ॥ ष्पस्य फः ॥ ३५ ॥ स्पस्य स-
र्वत्र स्थितस्य ॥ ३६ ॥ सि च ॥ ३७ ॥ वाप्पे अ-

इत्येते यथासंख्यं भवन्ति । त्यस्य, णिञं पञ्चच्छ । ध्यस्य, रच्छा मि-
च्छा पच्छ । घस्य, विजा वैजं । नित्यम् प्रत्यक्षम् रथ्या मिथ्या प-
थ्यम् विद्या वैद्यः ॥ २७ ॥ ध्य ह्य इत्येतयोर्देशकारो भवति । ध्यस्य, मज्झं
अज्झांओ । ह्यस्य, घज्झओ गुज्झओ । मध्यः अच्यायः वाह्यफः गुह्यफः
॥ २८ ॥ ष्कस्कक्षां खकारो भवति । ष्कस्य, सुक्खं पोक्खरो । स्कस्य,
खंदो खंधो । क्षस्य, खदो जप्खो ॥ २९ ॥ अक्षिः, इत्येवमादिपु क्षफा-
रस्यच्छकारो भवति । अच्छी लच्छी छुण्णो छीरं छुद्धो उच्छित्तो
सरिच्छं उच्छू अच्छा छारं रिच्छो मच्छिमा छुभं छुरं छेत्तं घच्छो
दच्छी कुच्छी । अक्षि, लक्ष्मी, क्षुण्ण, क्षीर, क्षुब्ध, उत्क्षिप्त, सदक्ष,
इक्षु, उक्षन्, क्षार, ऋक्ष, मक्षिफा, क्षुन, क्षुर, क्षेत्र, वरुस्, दक्ष,
कुक्षि, इत्येवमादयः ॥ ३० ॥ एतेषु क्षकारस्य छकारो भवति वा । छमा
घमा घच्छो यक्खो छणं घणं । वृक्षशब्दे ऋक्षकारस्याकारे छते क्षण-
शब्दे चोत्सवामिधायिनि छत्वमिष्यते ॥ ३१ ॥ ष्म इत्येतस्य पक्ष्म-
विस्मयशब्दयोश्च युक्तस्य म्हकारो भवति ॥ ष्मस्य, गिम्हो उद्दाम्हा
पम्हो विम्हओ ॥ श्रीष्मः ऊष्म पक्ष्म विस्मयः ॥ ३२ ॥ ह्नादीनां ण्ह
इत्ययमादेशो भवति । ह्नस्य, घण्हो सण्हु । स्नस्य, ण्हार्षं पण्हुव्
ष्णस्य, विण्हु फण्हो । ण्स्य, सण्हं तिण्हं । ऋस्य, पण्हो त्पण्हो । य-
ह्निः जाह्नुः स्नानम् प्रस्नुतम् विष्णुः कृष्णः शृङ्गणः तीक्ष्णम् प्रक्ष-
शिभः ॥ ३३ ॥ चिन्हशब्दे युक्तस्य न्व इत्ययमादेशो भवति । चि-
न्धं ॥ ३४ ॥ ष्प इत्येतस्य फ इत्ययमादेशो भवति । पुष्फं सप्फं णि-
प्फाओ ॥ पुष्पम् शन्पम् निष्पापः ॥ ३५ ॥ स्प इत्येतस्य स्यत्र स्थि-
तस्य फ इत्ययमादेशो भवति । फंसो फंत्तं । स्पशः स्पन्दनम् ॥ ३६ ॥
स्पस्य फ चित् सि इत्ययमादेशो भवति । पाडिमिडी प्रतिस्पडी ।
॥ ३७ ॥ वाप्पशब्दे ष्प इत्येतस्य हकारो भवति । भक्ष्णि वाच्ये । वा-

श्रुणिहः ॥ ३८ ॥ कार्पापणे ॥ ३९ ॥ श्वत्सपत्तां छः
 ॥ ४० ॥ वृश्चिके च्छः ॥ ४१ ॥ नोत्सुकोत्सवयोः
 ॥ ४२ ॥ न्मो मः ॥ ४३ ॥ स्रज्ञपञ्चाशत्पञ्चदशेषु
 णः ॥ ४४ ॥ तालवृन्ते ष्टः ॥ ४५ ॥ मिन्दिपाले ष्टः
 ॥ ४६ ॥ विह्वले भहौ वा ॥ ४७ ॥ आत्मनि पः ॥ ४८ ॥
 कमस्य ॥ ४९ ॥ शेषादेशयोर्द्वित्वमनादौ ॥ ५० ॥ चणेषु

हो । अश्रुणि किम् । पणो उणो । वापरः ऊष्मा ॥ ३८ ॥ कार्पापणशब्दे
 युक्तस्य हकारो भवति । कार्पापणो ॥ ३९ ॥ एनेयां छकारो भवति ।
 अस्य, पच्छिमं अच्छेरं । तस्य, चच्छो चच्छरो । अस्त्य, लिच्छा जुगु-
 च्छा । पश्चिमः भाग्यमं यत्सः यत्सरः लिप्सा जुगुप्सा ॥ ४० ॥
 वृश्चिकशब्दे अकारस्य छ इत्ययमादेशो भवति । विञ्जुभो ॥ ४१ ॥
 उत्सुक, उत्सव, इत्येतयोः त्स इत्येतस्य छकारो न भवति । श्वत्स-
 पत्तां छ इति प्राप्ते प्रातिपद्यन्ते । उत्सुभो उत्सवो ॥ ४२ ॥ न्म इ-
 त्येतस्य म इत्ययमादेशो भवति । मधोलोपे प्राप्ते । जम्भो मम्महो ।
 जन्म मन्मथः ॥ ४३ ॥ स्रज्ञ इत्येतयोः पञ्चाशत्पञ्चदशशब्दयोश्च
 युक्तस्य णकारो भवति । शस्य, पञ्चुणो । अस्य, जणो विष्णाणे प-
 ण्णासा पण्णरहो । अणुश्चः यन्नः विज्ञानश्च पञ्चाशत् पञ्चदश ॥ ४४ ॥
 तालवृन्ते युक्तस्य ष्ट इत्ययमादेशो भवति । तालवृष्टर्भ ॥ ४५ ॥ मि-
 न्दिपालशब्दे युक्तस्य ष्ट इत्ययमादेशो भवति । मिण्डियालो ॥ ४६ ॥
 विह्वलेशब्दे युक्तस्य भकारहकारौ भवतो वा । विमलो विह्वले ॥
 ॥ ४७ ॥ आत्मशब्दे युक्तस्य पकारो भवति । अष्मा ॥ ४८ ॥ कम इ-
 त्येतस्य पकारो भवति । कर्षं कृष्णिणी । योगविभागो नित्यार्थः ॥ ४९ ॥
 युक्तस्य यौ शेषादेशभूतौ तयोरेनादौ यतमानयोर्द्वित्वं भवति । शे-
 पस्य तावत्, भुर्त्तं भग्नो । शादेशस्य, छट्टी दिट्टी हत्थो । मनादाचिति
 किम् । खलिभं संभो यवभो भुक्तम् । मार्गः यष्टिः दष्टिः हस्तः स्ख-
 लितम् स्तम्भः स्तवकः ॥ ५० ॥ युक्तस्य यौ शेषादेशाद्यनादिभूतौ
 तयोर्द्वित्वेपि विहिते अथ ऊर्ध्वे च यौ षणेषु षणो द्वितीयधतुर्थो वा

युजः पूर्वः ॥ ५१ ॥ नीडादिषु ॥ ५२ ॥
 आम्रताम्रयोर्वः ॥ ५३ ॥ न रहोः ॥ ५४ ॥ आडो
 हस्य ॥ ५५ ॥ न विन्दुपरे ॥ ५६ ॥ समासे वा
 ॥ ५७ ॥ सेवादिषु च ॥ ५८ ॥

विहितस्वस्य पूर्वः प्रथमस्तृतीयो वा भवति । वर्गेषु युग्मस्य द्विती-
 यस्य प्रथमः चतुर्थस्य तृतीयो द्वित्वेन विधीयते, अयुग्मयोः प्रथमतृ-
 तीयपञ्चमरूपयोः शेषादेशयोस्तु तावैव भवतः । 'शेषस्य, यफ्खाणं
 अग्नौ मुच्छा णिज्झारो लुद्धो णिधमरो ।' आदेशस्य, 'दिद्धी लद्धी च-
 छ्छो विप्परिसो णित्यारो जक्खो लच्छी अद्धी पुप्फं ।' व्याख्यानम्
 अर्थः मुच्छो निर्झरः लुद्धः निर्भरः इष्टिः यष्टिः यक्षः विस्पर्शः नि-
 स्तारः यक्षः लक्ष्मीः अस्थि पुष्पम् ॥ ५१ ॥ नीड इत्येवमादिषु अनादौ
 वर्तमानस्य च द्वित्वं भवति । णेश्च एधीडापीडेत्यादिना एत्वम् ।
 स्रोत्तं येम्मं बाहिसं उज्जुओ जण्णभो जोव्वणं । नीडम् स्रोतः प्रेम
 व्याहृतम् ऋजुः जनफः शौचनम् ॥ ५२ ॥ आम्र ताम्र इत्येतयोर्द्वित्वेन
 यकारो भवति । अब्वं तव्वं ॥ ५३ ॥ रेफहकारयोर्द्वित्वं न भवति ।
 धीरं तूरं जीहा घाहो । धैर्यम् तूर्यम् जिहा थाप्पः ॥ ५४ ॥ आड उ-
 स्तरस्य च इत्येतस्यादेशस्य द्वित्वं न भवति । आणा आणत्ती । आ-
 ङा आङ्गतिः । आड इति किम् । सण्णा । संहा ॥ ५५ ॥ अनुस्वारपरे द्वि-
 त्वं न भवति संकतो संहा । संक्रान्तः संध्या ॥ ५६ ॥ समासे शेषा-
 देशयोर्वा द्वित्वं भवति । णइग्गामो णईगामो कुसुमप्पअरो कुसुमपअरो
 देवत्थुई देवत्थुई आणालफसंभो आणालखंभो । नदीप्रामः कुसुमप्रकरः
 देवस्तुतिः आलानस्तम्भः ॥ ५७ ॥ सेवा इत्येवमादिषु चानादौ वा द्वित्वं
 भवति । सेव्वा सेवा एक्कं एधं णक्खो णहो देव्वं दइव्वं असिक्कं अ-
 सिक्कं तेलोक्कं तेलोअं णिहित्तो णिद्धिओ तुहणिको तुहणिओ कण्णिभारो
 कण्णिभारो दिग्घं दीहं रत्ती राई बुद्धिओ बुद्धिओ अस्तो अस्तो इस्सरो
 ईस्सरो विस्सासो वीसासो णिस्सासो णीसासो रस्ती रस्ती मित्तो मि-
 त्तो पुस्सो पुत्तो । सेवा एकः नखः दैवम् अशिवम् त्रैलोक्पम् निहितम्
 तूष्णीकः कर्णिकारः
 दुःसितः अश्वः ईश्वरः विश्वासः

सः ॥ ११ ॥ मो विन्दुः ॥ १२ ॥ अचि मश्च ॥ १३ ॥
 नत्रोर्हलि ॥ १४ ॥ वक्रादिषु ॥ १५ ॥ मांसादिषु
 वा ॥ १६ ॥ ययि तद्गान्तः ॥ १७ ॥ नसान्तप्रावृ-
 ट्शरदः पुंसि ॥ १८ ॥ न शिरोनभसो ॥ १९ ॥
 पृष्ठाक्षिप्रभाः स्त्रियां वा ॥ २० ॥ ओदवापयोः ॥ २१ ॥
 तलत्वयोर्दान्तौ ॥ २२ ॥

स्यापि सकारो भवति । दिसा पाउसो ॥ ११ ॥ अन्त्यस्य हलो मका-
 रस्य विन्दुर्भवति । अच्छ घच्छ भई अर्गि द्दृङ् घणे घणे ॥ १२ ॥
 अचि परतो मां भवति वा । फलमयेहरद फलं अयहरद ॥ १३ ॥ न-
 कारत्रकारयोर्हलि परतो विन्दुर्भवति मकारश्च । नस्य, अंसो अंसो
 फंसो फंसो । अस्य, वचणीअं वम्वचणीअं विशो धिमशो ॥ १४ ॥ व-
 क्रादिषु शब्देषु विन्दुरागमो भवति । घंके तंसं हंसो अस् मस् गुंटी
 मंघं मणांसिणी वंसणं फंसो घणं पंडिसुदं अंसो अहिसुको । घक्र,
 अघक्र, हस्य, अन्न, इमशु, गृष्टि, मुस्त, मनसिनी, दर्शन, स्पर्श,
 घर्ण, प्रतिश्रुत, अश्व, अभिसुक्त, इत्यादयः ॥ १५ ॥ मांसादिषु शब्देषु या
 विन्दुः प्रयोक्तव्यः । मंसं मांसं कर्हं कर्हं पूर्णं पूर्णं तर्हि तर्हि अंसुं अंसुं,
 तदयमपठितो मांसादिर्गणः यत्र फव चिद् वृक्षमङ्गमयात् त्यज्यमानः
 क्रियमाणश्च विन्दुर्भवति स मांसादिषु द्रष्टव्यः ॥ १६ ॥ ययि परतो
 विन्दुस्तद्गान्तो वा भवति । सद्वा सद्दो अद्दो मङ्गं सञ्चरद सण्डो
 सन्तरद सम्पची । ययीति किम् । अंसो । वाधिकारात् पंके विद्
 संका संघो ॥ १७ ॥ नकारान्ताः सकारान्ताश्च प्रावृट्शरदौ च पुंसि
 प्रयोक्तव्याः । नान्ता, कम्मो जम्मो वम्मो । सान्ता, जसो तसो सरो पा-
 उसो सरदो ॥ १८ ॥ शिरस् नभस् इत्येतौ न पुंसि प्रयोक्तव्यौ । सिरं
 णई ॥ १९ ॥ एते स्त्रियां वा प्रयोक्तव्याः । पुद्वी पुद्वं अच्छी अच्छे
 अच्छं पण्हा पण्हो । पृष्ठम् अक्षि प्रभा ॥ २० ॥ अघ अप इत्येतयो-
 रपसर्गयोर्वा ओत्वं भवति । ओहासो अवहासो ओसारिअं
 अवसारिअं अवहासः अपसारितम् । तलत्व इत्येतयोः प्रत्यययोर्-

तृण इरः शीले ॥ २४ ॥ आल्विल्लोल्लालवन्तेन्ता-
 मतुपः ॥ २५ ॥ विद्युत्पीताभ्यां लः ॥ २६ ॥
 वृन्दे वो रः ॥ २७ ॥ करेण्वां रणोः स्थितिपरि-
 वृत्तिः ॥ २८ ॥ आलाने लनोः ॥ २९ ॥ वृह-

थासंख्यं दा क्षण इत्येतावादेशौ स्तः । पीणदा मूढदा पीणत्तणं
 मूढत्तणं ॥ २२ ॥ फत्वाप्रत्ययस्य ऊण इत्ययमादेशो भवति । घेऊण
 सोऊण फाऊण दाऊण । गृहीत्वा श्रुत्वा कृत्वा दत्त्वा ॥ २३ ॥
 शीले यस्त्नृन् प्रत्ययो विहितस्तस्य इर इत्ययमादेशो भवति ।
 भ्रमणशीलो भभिरो । हसनशीलो हसिरो ॥ २४ ॥ आलु
 इल्ल उल्ल आल वन्त इन्त इत्येतावादेशा मतुप स्थाने भवन्ति । आ-
 लुस्तावत्, ईसालू णिदालू । इल्ल, विआल्लो मालाइलो । उल्ल, विआ-
 ल्लो । आलः, धणाग्रे सदालो । वन्त, धणवन्तो जीधणवन्तो । इन्त,
 रोसाइन्तो पाणाइन्तो । यथादर्शनमेते प्रयोक्तव्याः न सर्वे सर्वत्र । ई-
 प्यावत् निद्रावत् विकारवत् मालावत् धनवत् शब्दवत् यौवनवत्
 शेषवत् प्राणवत् । क्व चिदा मतुपो इत्यस्य मन्ती वा इश्यते क्व
 चित् । हणुमा हणुमंतो ॥

प्रज्ञोक्तावपरे प्रायः शैपिकेषु प्रयुञ्जति । पौरुष्यं पुरोभवं
 पुरितं । आभीयं अप्पुञ्जं ॥ परिमाणे किमादिभ्यो भवन्ति
 केह्वाटयः ॥ केह्वां केत्तिञ्चं जेह्वां जेत्तिञ्चं तेह्वां तेत्तिञ्चं
 एह्वां एत्तिञ्चं ॥ कृत्वन्तो वृत्तमित्यन्ये देशीशब्दः स इष्यते ॥

सअहुत्तं सहस्सहुत्तं । जातौ वा स्वार्थिक फ. * ॥ जातौ स्वार्थे
 फकारः प्रयोक्तव्यः ॥ २५ ॥ विद्युत्पीतशब्दाभ्यां परत स्वार्थे लप्र-
 त्ययो भवति । विज्जू विज्जुली पीअ पीअलं ॥ २६ ॥ वृन्दशब्दे घ-
 कारात्परः स्वार्थे रेको वा प्रयोक्तव्यः । वृन्दं वंदं ॥ २७ ॥ करेणुशब्दे
 रेणुणकारयोः स्थितिपरिवृत्तिर्भवति । कणेरू । पुंसि न भवति * । क-
 रेणू ॥ २८ ॥ आलानशब्दे लकारनकारयोर्हल्मात्रयोः स्थितिपरिवृत्तिः
 भवति । आणाल्लवंभो ॥ २९ ॥ वृहस्पतिशब्दे

स्पतौ बहोर्भौ ॥ ३० ॥ मलिने लिनोरि लौ वा ॥ ३१ ॥

गृहे घरो ऽपतौ ॥ ३२ ॥ दाढादयो बहुलम् ॥ ३३ ॥

इति चतुर्थः परिच्छेदः ॥

अथ पञ्चमः परिच्छेदः ।

अत ओत् सौः ॥ १ ॥ जद्दशसौलोपः ॥ २ ॥

अतौ मः ॥ ३ ॥ टामोर्णः ॥ ४ ॥

संख्यं भकाराकारौ भवतः । मभयार् ॥ ३० ॥ मलिने शब्दे लिङ्कार-
रभकारयोर्वैयासकिंकारलकारौ वा भवतः । मल्लं मलिणं ॥ ३१ ॥
गृहशब्दे घट इत्ययमानेशो भवति । पतिशब्दे परतो न भवति । घटं
भयने । भयतायिति किम् । गहयर् ॥ ३२ ॥ दाढा इत्येवमादयः शब्दा
यहुलं निपात्यन्ते दंष्ट्रादिषु । दंष्ट्रां दाढां इदानीं परिह । बुद्धिता धीमा
धूवा धानुर्ध्वं धानुलिभं । मण्डूकः मण्डूकं गृहे निहितं घटं निहितं उ-
त्पलं केशोद्दो गोदायरी गोला छलाटं णिदालं भू भुमभा धीदुर्ध्वं वं-
सुरिभं उभयपार्धे भयहोयानं भूतः मार्दयो मार्दयो । आदिशब्दोप-
प्रकारे तेन सर्वं एव देशसंकेतप्रवृत्तभाषाशब्दा परिगृहीताः ॥ ३३ ॥

इति महन्तप्रकाशे संकीर्णविधिनाम

चतुर्थः परिच्छेदः ॥

भकाररुताच्छ्रुत्परस्य सौः स्थाने ओत्वं भवति । वच्छो वसहो
पुरिसौ । वृक्षं वृषभः पुष्यः ॥ १ ॥ अत इत्यनुवर्तते । आकारान्तस्या-
नन्तरं यौ जद्दशसौ तयोर्लोपो भवति । वच्छा भोर्दति । वृक्षाः शोभ-
न्ते । जद्दशस्त्वस्यां सु दीर्घं इति दीर्घे कृते पञ्चाहोपो जसः । वच्छे-
णिभच्छह । वृक्षान्नियच्छत । ए च सुपीत्येत्ये कृते शसौ लोपः ॥ २ ॥
भकारान्तस्यानन्तरं यौम् द्वितीयैक्यचनम् तद्भकारस्य लोपो भ-
वति । वच्छं पेक्वर् । मो विन्दुचिति विन्दु ॥ ३ ॥ अतानन्तरं शमो-
स्तृतीयैक्यचनपट्टी बहुचनयोर्भकारो भवति । वच्छेप वच्छाण ।
ए च सुपीत्येत्यम् । जद्दशस्त्वस्यां सु दीर्घं इति दीर्घं ॥ ४ ॥

भिसो हिं ॥ ५ ॥ इत्सेरादोदुहयः ॥ ६ ॥ भ्य-
सो हितो सुंतो ॥ ७ ॥ स्तो डसः ॥ ८ ॥
डेरेन्मी ॥ ९ ॥ सुपः सुः ॥ १० ॥ जशशस्-
डस्यांसु दीर्घः ॥ ११ ॥ ए च सुप्यडिडसोः ॥ १२ ॥
क्व चिद् डसिडयोर्लोपः ॥ १३ ॥ इदु तोः शसो णो ॥ १४ ॥
डसो वा ॥ १५ ॥ जसश्च ओ यूत्वम् ॥ १६ ॥

अतोमन्तरस्य भिसो हि भवति । घच्छेहिं । ए च सुपीत्येत्वम् ॥ ५ ॥
अतोमन्तरस्य इत्सेः पञ्चम्येक्यनचनस्य स्थाने आ, दो, दु, हि, इत्येत-
आदेशा भवन्ति । घच्छा घच्छादो घच्छादु घच्छाहि । जशशस्डस्यां-
सु दीर्घत्वम् ॥ ६ ॥ अतोमन्तरस्य भ्यसो हिं नो सुंतो इत्येतावादे-
शौ भवतः । घच्छाहितो घच्छासुंतो । ए च सुपीति चकारेण दीर्घ-
त्वम् ॥ ७ ॥ अतोमन्तरस्य डसः स्त इत्यादेशो भवति । घच्छ-
स्स ॥ ८ ॥ अतोमन्तरस्य डेः ए म्मि इत्यादेशो भवतः । घच्छे ।
क्व चिन्डसिडयोर्लोपः । घच्छम्मि ॥ ९ ॥ अतोमन्तरस्य सुपः सु इत्या-
देशो भवति । घच्छेसु । ए च सुपीत्येत्वम् ॥ १० ॥ जसादिषु पर-
तो ऽतो दीर्घो भवति । घच्छा सोहंति । जशशसोर्लोप इति जसो लो-
पः । घच्छादो आगदो घच्छादु घच्छाहि इत्सेरादोदुहयः । घच्छाण ।
शामोर्णः ॥ ११ ॥ अतोकारस्यैत्वं भवति सुपि परतो डिडसौ घर्ज-
यित्वा चकारादीर्घश्च । घच्छे पेफस्रह । जशशसोर्लोपः । घच्छेण ।
शामोर्णः । घच्छेहिं घच्छेसु चकारादीर्घश्चेति । घच्छाहितो घच्छासुंतो
भ्यसो हितो सुंतो । अडिडसोरिति किम् । घच्छम्मि घच्छस्स ॥ १२ ॥
अतो डसि डि इत्येतयोः परतः क्व चिल्लोपो भवति । घच्छा आगदो ।
इत्सेरादोदुहय इति आ । घच्छेडिडं डेरेन्मी इत्येत्वम् ॥ १३ ॥ इदुदन्त-
योः शसो णो भवति । अग्गिणो पेफस्रह । वाउणो पेफस्र ॥ १४ ॥
इदुदन्तयोर्डसो वा णो भवति । अग्गिणो अग्गिस्स वाउणो वाउस्सः
अग्नेः घायोः ॥ १५ ॥ इदुदन्तयोर्जस ओकारादेशो भवति इदुतोश्च ईज्त्वं
वा चकाराद् णो च । अग्गीओ घाऊओ । अग्गिणो वाउणो ॥ १६ ॥

टा णा ॥ १७ ॥ सुभिस्सुप्सु दीर्घः ॥ १८ ॥
 स्त्रियां शस उदोतौ ॥ १९ ॥ जसो वा ॥ २० ॥
 अमि ह्रस्वः ॥ २१ ॥ टाड्ढस्डीनामिदेददातः ॥ २२ ॥
 नातो ऽदातौ ॥ २३ ॥ आदीतौ बहुलम् ॥ २४ ॥
 न नपुंसके ॥ २५ ॥ इज्जशसोर्दीर्घश्च ॥ २६ ॥
 नामन्त्रणे सावोत्वदीर्घविन्दवः ॥ २७ ॥

इदुदन्तयोऽपिभक्तेः णा इत्ययमादेशो भवति । अग्निणा
 वाडणा ॥ १७ ॥ इदुदन्तयोः सु भिम् सुप् इत्येतेषु दीर्घा भवति ।
 सु, अग्नी वाडः । भिम्, अग्नीहि वाडहि । सुप्, अग्नीसु वाडसु ॥ १८ ॥
 स्त्रियां धर्तमानस्य शस उत ओत् इत्येतावादेशौ भवतः । मालाउ मा-
 लाओ णईउ णईओ । वहुउ बहुओ ॥ १९ ॥ जसः स्त्रियाम् उत ओत् इ-
 त्येतावादेशौ धा भवतः । पक्षे अदन्तयत् । मालाउ मालाओ । माला
 ॥ २० ॥ अमि परतः स्त्रियां ह्रस्वो भवति । माले णई वहु ॥ २१ ॥
 टा, डम्, डि, इत्येतेषां स्त्रियाम् इत् एत् अत् आत् इत्येतन्मादेशा
 भवन्ति । टा, णईइ णईए णईअ णईआ कर्त्त । डम्, णईइ णईए ण-
 ईअ णईआ घर्ण । डि, णईइ णईए णईअ णईआ डिर्त्त ॥ २२ ॥ धा-
 त् आकारान्तस्य स्त्रीलिङ्गस्थानन्तरं टाड्ढस्डीनाम अत्, आत्, इत्येता-
 वादेशौ न भवतः । पूर्वण प्राप्तौ निषिध्यते । मालाइ मालाए कर्त्त
 घर्णं ठिभे ॥ २३ ॥ स्त्रियामाकारान्तादातः स्थाने भात् ईत् इत्येतौ
 बहुलं प्रयोक्तव्या । सहमाणा सहमाणो हलदा हलदी सुप्पणहा
 सुप्पणही छाहा छाही ॥ २४ ॥ प्रथमैकत्वचने नपुंसके दीर्घत्वं न
 भवति । सौ दीर्घे पूर्वस्थेत्यनेन इदुदन्तयोः प्राप्तं पूर्वस्य दीर्घत्वं न
 इत्येतेन वाध्यते । दहि महु हवि । दधि मधु हविः ॥ २५ ॥
 णिभक्तेः धर्तमानयोर्जशसोः स्थानदेशो भवति पूर्वस्य च दीर्घः
 भकारान्तस्य ॥ महुइ ॥ २६ ॥ आमन्त्रणे गम्यमाने सौ परत-ओत्व-
 वति । यच्छेत् न भवन्ति । अत् ओत् सौरित्योत्वं प्राप्तम् । सुभिस्सुप्सु
 स्तृतीयैकत्वचने । सौर्धन्वुर्नपुंसकवति विन्दुः प्राप्तः । हे वच्छ हे
 ए च सुपीत्येत्व-वण हे दहि हे महु ॥ २७ ॥

स्त्रियामात एत् ॥ २८ ॥ ईदूतोर्ह्रस्वः ॥ २९ ॥
 सोर्विन्दुर्नपुंसके ॥ ३० ॥ ऋत आरः सुपि ॥ ३१ ॥
 मातुरात् ॥ ३२ ॥ उर्ज्जशसूटाडस्सुप्सु वा ॥ ३३ ॥
 पितृभ्रातृजामातृणामरः ॥ ३४ ॥ आ च सौ ॥ ३५ ॥
 राजश्च ॥ ३६ ॥ आमन्त्रणे वा विन्दुः ॥ ३७ ॥ जद्दशसूडसां
 णो ॥ ३८ ॥ शस एत् ॥ ३९ ॥ आमो णं ॥ ४० ॥
 दा णा ॥ ४१ ॥

स्त्रियामामन्त्रणे आतः स्थाने प्तवं भवति सौ परतः । हे माले हे साले ।
 अन्त्यस्य हल इति सोर्लोपः ॥ २८ ॥ आमन्त्रणे ईदूतोर्ह्रस्वो भवति ।
 हे बहु ॥ २९ ॥ नपुंसके वर्तमानस्य सोर्विन्दुर्भवति । वणं
 ॥ ३० ॥ ऋकारान्तस्य सुपि परत आर इत्यादेशो भवति ।
 हेह भक्तारं पेक्खसु भक्तारेण फभं ॥ ३१ ॥ मातृसम्ब-
 ध्याकारो भवति । माभा सोद्दइ माभं पेक्खसु माभाइ वा-
 २ ॥ जद्दशसूटाडस्सुप्सु परत ऋकारस्य स्थाने उ-
 वा । जस्, भक्तुणो भक्तारा । शम्, भक्तुणो भक्तारे ।
 डस्, भक्तुणो भक्तारस्स । सुप्, भक्तूसु भक्तारेसु ।
 पिशादीनां सुपि परत ऋतो ऽरो भवति । आ-
 माभरं भाभरेण जामाभरं जामाभरेण ॥ ३४ ॥
 नौ परतः चकारादरश्च । पिआ पिअरो
 रो ॥ ३५ ॥ राजन्शब्दस्य आ इत्ययमादे-
 शा ॥ ३६ ॥ राजन्शब्दस्य आमन्त्रणे वा
 अ हेराभ ॥ ३७ ॥ राज उत्तरेणो जस् शस्
 णो इत्ययमादेशो भवति । राभाणो पेक्खंति राभाणो
 णो धणं रण्णो धणं ॥ ३८ ॥ राजः परस्य शस ए इत्यय-
 शो भवति । राए पेक्ख राभाणो पेक्ख ॥ ३९ ॥ राज उत्तरस्या
 पष्ठीयहुवचनस्य णं इत्ययमादेशो भवति । राभाणं ॥ ४० ॥ राज
 ऽरस्याः टाविभक्तेः णा इत्ययमादेशः स्यात् । राइणा ॥ ४१ ॥

स्त्रियामामन्त्रणे
 सोर्विन्दुर्नपुंसके
 ॥ ३० ॥

इसश्च द्वित्वं वान्त्यलोपश्च ॥ ४२ ॥ इदद्वित्वे ॥ ४३ ॥
 आ णोणमोरडसि ॥ ४४ ॥ आत्मनो ऽप्याणो
 वा ॥ ४५ ॥ इत्वद्वित्ववर्जं राजवदनादेशे ॥ ४६ ॥
 ब्रह्माद्या आत्मवत् ॥ ४७ ॥

राश उतरस्य उसादेशस्य रादेशस्य च या विफल्येन द्वित्वे भवति । वान्त्यस्य च लोपः । रणो राणो धर्णं राणा रणा कर्म ॥ ४२ ॥
 धेति निवृत्तम् । उसादेशस्य रादेशस्य च अहते द्वित्वे राश इत्ये
 भवति । राणो राणा । हते द्वित्वं त्वित्यं न भवति । रणा रणो
 ॥ ४३ ॥ णोणमोः पर्यो राशो जकारस्य आकारादेशः स्यात् । अड-
 सि पष्ठश्लेषचने न भवति । राभाणो वेकसीति । राभाणो वेक्य । रा-
 भाणं धर्णं । अडसीति किम् । राणो रणो धर्णं । शेषमवन्तवत् । रा-
 भं रापहिं राभा राभाशो राभाशु राभाहितो राभाशुतो राभस्मि राप-
 रापसु । राजानं राजभिः राशः राजभ्यः राशि राजशु ॥ ४४ ॥ आत्म-
 नो ऽप्याण इत्यादेशो भवति वा । अप्या अप्याणो ॥ ४५ ॥ आत्मनो
 इनादेशे राजवत्कार्यस्याद्वित्वद्वित्वे वर्जयित्वा । अप्या अप्याणो अप्यणा
 अप्यणो । आत्मा आत्मानः आत्मना आत्मनः ॥ ४६ ॥ ब्रह्माद्याः श-
 ब्दा लक्ष्यानुसारेणात्मवत् साधयो भवन्ति । यद्वा यद्वाणो जुवा जु-
 वाणो अडा अडाणो । ब्रह्मन्, युवन्, अध्यन्, एवमादयो लक्ष्यानु-
 सारेणावगन्तव्याः ॥ ४७ ॥

इति प्राकृतप्रकाशे लिङ्गविभक्त्यादेशः

पञ्चमः परिच्छेदः ॥

अथ पष्ठः परिच्छेदः ।

सर्वादिर्जस एत्वम् ॥ १ ॥ डेः स्तिस्मिन्मिथाः ॥ २ ॥
 इदमेतत्किञ्चिद्भ्यष्टा इणा वा ॥ ३ ॥ आम ए-
 सिं ॥ ४ ॥ किञ्चिद्भ्यो डस आसः ॥ ५ ॥
 इद्भ्यः स्ता से ॥ ६ ॥ डेहिं ॥ ७ ॥ आहे इआ
 काले ॥ ८ ॥ तो दो डसेः ॥ ९ ॥ तद-
 ओश्च ॥ १० ॥

सर्वादेवत्तरस्य जस एत्वं भवति । सन्वे जे ते के कदरे । सर्वे
 ये ते के कदरे ॥ १ ॥ डेः सप्तम्येकवचनस्य सर्वादिपरस्थितस्य स्थाने
 स्तिस्मि त्थ इत्येतत्तादेशा भवन्ति । सन्वस्तिं सन्वस्मि सन्वत्थ
 इभरस्तिं इभरस्मि इभरत्थ । सर्वस्मिन् इतरस्मिन् ॥ २ ॥ इदम्
 एतद् किम् यद् तद् इत्येतेभ्यः टा इत्यस्य इणादेशो भवति वा । इ-
 मिणा पदिणा किणा जिणा तिणा । पक्षे इमेण पदेण केण जेण तेण ।
 अनेन एतेन केन येन तेन ॥ ३ ॥ इदमादिभ्य उत्तरस्य आम एसिं
 इत्ययमादेशो वा भवति । इमेसिं इमाण पदेसिं पदाण केसिं फाण
 जेसिं जाण तेसिं ताण ॥ ४ ॥ किम् यद्, तद्, एभ्य उत्तरस्य डस
 आस इत्ययमादेशो भवति वा । आस कसस जास जस्स तास त-
 स्स ॥ ५ ॥ इफारान्तेभ्यः फिमादिभ्य उत्तरस्य डसः स्ता से इत्ये-
 तावादेशो भवतः । फिस्ता फिसे फीआ फीए फीअ फीइ जिस्ता
 जीसे जीआ जीए जीअ जीइ तिस्ता तीसे तीआ तीए तीअ तीइ ॥ ६ ॥
 फिमादिभ्य उत्तरस्य डेः हिं इत्ययमादेशो भवति वा । फहिं फास्सि
 फस्मि फत्थ जहिं जस्सि जस्मि जत्थ तहिं तस्सि तस्मि तत्थ ॥ ७ ॥
 किञ्चिद्भ्यो डेः काले आहे इआ इत्यादेशो वा भवतः । काले आहे
 ताहे कइआ जइआ । तइआ फहिं इत्यादयो ऽ पि । कदा यदा तथा ॥ ८ ॥
 किञ्चिद्भ्यो डसेः तो दो इत्येतावादेशो भवतः । कतो कदो जतो
 जदो ततो तदो ॥ ९ ॥ तद् उत्तरस्य डसेरोफारान्तेभ्यो भवति वा ।
 तो ततो तदो तासिं ॥ १० ॥

उसा से ॥ ११ ॥ आमा सिं ॥ १२ किमः कः ॥ १३ ॥
 इदम इमः ॥ १४ ॥ स्सास्तिमोरद्वा ॥ १५ ॥
 उदेंन हः ॥ १६ ॥ न त्थः ॥ १७ ॥ नपुंसके स्व-
 मोरिदमिणमिणमो ॥ १८ ॥ एतदः सावोत्वं
 वा ॥ १९ ॥ चो इसेः ॥ २० ॥ चोत्थयोस्तलो-
 पः ॥ २१ ॥ तदेतदोः सः सावनपुंसके ॥ २२ ॥ अवसो
 दो मुः ॥ २३ ॥

धति धतेते । तरो उसा सह से इत्ययमादेशो भवति परत यथामा
 सम् । से नाम् नरत्त ॥ ११ ॥ तद् आमा सह सि इत्ययमादेशो
 या भवति । सि ताण तेषाम् तासाम् ॥ १२ ॥ किशाम्बस्य सुपि प
 रतः फ इत्ययमादेशो भवति । यो के केण केति ॥ १३ ॥ सुपि प
 रत इदम इम इत्ययमादेशो भवति । इमा इम इमे इमेण इमेति
 ॥ १४ ॥ स्सस्तिमोः परत इदमो ऽदोदेशो या भवति । अस्स इमस्स
 अस्सि इमस्सि ॥ १५ ॥ इदमो इमारण स्वत्त उ ए्याने इया-
 रादेशो या भवति । इत्त पञ्चे अस्सि इमस्सि इमस्सि ॥ १६ ॥ इदमः
 परस्य उ-त्य इत्ययमादेशो न भवति । उः स्सिस्सिमाथा इति प्राप्ते प्र-
 तिपिष्यते । इत्त अस्सि इमस्सि इमस्सि ॥ १७ ॥ नपुंसकलिङ्गे इ-
 दमः स्वमोः परतः सचिभक्तिः कस्य इदं इणं इणमो इत्येते त्रय आदे-
 शा भवन्ति । इदं इणं इणमो धणे ॥ १८ ॥ एतच्छन्दस्य सौ प-
 रतः ओत्वं या भवति । नित्ये प्राप्ते विकल्प्यते । एत्त एत्तो । एत्तः ॥ १९ ॥
 एतद् परस्य उसेः सौ इत्ययमादेशो भवति । एत्तो एत्तो एत्तो
 एत्तो इति । एतस्मात् ॥ २० ॥ एतदस्नकारस्य तोत्थयोः परतो लोपो भ-
 वति । एत्तो एत्तय ॥ २१ ॥ तच्छन्दस्य एतच्छन्दस्य यस्तफारस्नस्य
 स्कारादेशो भवति अनपुंसके सौ परतः । सौ पुरिसो सा महिला
 एत्त एत्तो एत्ता । साधिति कित् । एदे ते पर्दं तं । अनपुंसक इति कि-
 म् । तं पर्दं धणे ॥ २२ ॥ अवसो वकारस्य सुपि परतो मु इत्ययमादे-
 शो भवति । अमु पुरिसो अमु महिला अमूवो पुरिसा अमूवो महि-
 लावो अमुं वणं अमूर्दं वणार्दं ॥ २३ ॥

हश्च सौ ॥ २४ ॥ पदस्य ॥ २५ ॥ युष्मदस्तं
 तुमं ॥ २६ ॥ तुं चामि ॥ २७ ॥ तुज्झे तुझे
 जसि ॥ २८ ॥ वो च शसि ॥ २९ ॥ टाड्यो-
 स्तइ तए तुमए तुमे ॥ ३० ॥ डसि तुमोतुहतुज्झ-
 तुह्तुम्माः ॥ ३१ ॥ आडि च ते दे ॥ ३२ ॥
 तुमाइ च ॥ ३३ ॥ तुज्झेहिं तुझेहिं तुम्मेहिं भि-
 सि ॥ ३४ ॥ डसौ ततो तइतो तुमादो तुमादु

अदसो दकारस्य सौ परतो हकारादेशो भवति। अह पुरिसो अह महिला
 अह पणं । हादेशो ष्यमोत्वात्वचिन्दून् त्रिष्वपि लिङ्गेषु परत्याद् वाधते
 ॥ २४ ॥ अधिकारो ऽ यम् आशब्दविधानात् । यदित ऊर्ध्वमनुकामि-
 ष्यामः पदस्य तद्भवतीत्येवं वेदितव्यम् । तच्च तत्रैवोदाहरिष्यामः
 ॥ २५ ॥ सावित्येव । युष्मदः पदस्य सौ परतः तं तुमं इत्येतावादे-
 शौ भवतः । तं आगदो तुमं आगदो ॥ २६ ॥ युष्मदः पदस्य आमि
 परतः तुं इत्यादेशो वा भवति तुमं च । तुं पेक्खामि तुमं पेक्खामि
 ॥ २७ ॥ युष्मदः पदस्य जसि परतः तुज्झे तुझे इत्येतावादेशौ भवतः ।
 तुज्झे आगदा तुझे आगदा ॥ २८ ॥ शसि युष्मदः पदस्य वो इत्यादे-
 शो भवति चकारात् तुज्झे तुझे च । वो पेक्खामि तुज्झे तुझे पे-
 ष्खामि ॥ २९ ॥ युष्मदुत्तरयोः टा डि इत्येतयोः तइ तए तुमए
 तुमे इत्येतावादेशा भवन्ति । टा, तइ तए तुमए तुमे कर्म । डि,
 तइ तए तुमए तुमे ठिर्भ ॥ ३० ॥ युष्मदः पदस्य डसि
 तुमो तुह तुज्झ तुह्तुम्मा इत्येतावादेशा भवन्ति । तुमो पदं तुह तु-
 ज्झ तुह्तुम्मा पदं ॥ ३१ ॥ आडि तृतीयैकवचने चकाराद् डसि च
 परतो युष्मदः पदस्य ते दे इत्येतावादेशौ भवतः । ते कर्म दे कर्म
 ते धर्णं ॥ ३२ ॥ आडि युष्मदः पदस्य तुमाइ इत्ययमादेशो भवति
 तुमाइ कर्म ॥ ३३ ॥ भिसि परतो युष्मदः पदस्य तुज्झेहिं तुझेहिं तु-
 म्मेहिं इत्येतावादेशा भवन्ति । तुज्झेहिं तुझेहिं तुम्मेहिं कर्म ॥ ३४ ॥
 डसौ परतो युष्मदः पदस्य ततो तइतो तुमादो तुमादु तुमाहि इत्ये-
 तावादेशा भवन्ति । ततो आगदो तइतो तुमादो तुमादु तुमाहि इत्ये-

तुमाहि ॥ ३५ ॥ तुह्माहितो तुह्मासुतो भ्यसि ॥ ३६ ॥
 वो मे तुज्जाणं तुह्माणमामि ॥ ३७ ॥ डौ तुमम्मि
 ॥ ३८ ॥ तुज्जेसु तुन्हेसु सुपि ॥ ३९ ॥ अस्मदो ह-
 महमहअं सौ ॥ ४० ॥ अहम्मिरामि च ॥ ४१ ॥
 मं ममं ॥ ४२ ॥ अहो जइशसोः ॥ ४३ ॥ णो श-
 सि ॥ ४४ ॥ आडि मे ममाइ ॥ ४५ ॥ डौ च मइ
 मए ॥ ४६ ॥ अहोहिं भिसि ॥ ४७ ॥ मत्तो मइत्तो
 ममादो ममादु ममाहि डसौ ॥ ४८ ॥

गदो त्वदागतः ॥ ३५ ॥ युष्मद्ः पदस्य पञ्चमी बहुवचने भ्यसि तुह्माहितो
 तुह्मासुतो इत्येतावादेशौ भवतः । तुह्माहितो तुह्मासुतो आगतो ॥ ३६ ॥
 आमि परतो युष्मद्ः पदस्य घो मे तुज्जाणं तुह्माणं इत्येतावादेशौ
 भवन्ति । घो धणं मे धणं तुज्जाणं तुह्माणं धणं ॥ ३७ ॥ युष्मद्ः प-
 दस्य डौ परतः तुमम्मि इत्यादेशो भवति । तुमम्मि डिअं । पूर्वोक्ता-
 द्य * । तदप्रभृतयश्चत्वारो ऽप्यादेशा भवन्ति ॥ ३८ ॥ युष्मद्ः पद-
 स्य सप्तमीबहुवचने तुज्जेसु तुह्जेसु इत्येतावादेशौ भवतः । तुज्जेसु
 डिअं तुह्जेसु डिअं ॥ ३९ ॥ अस्मद्ः पदस्य सौ परतो हं अहं अहअं
 इत्येतावादेशा भवन्ति । हं अहं अहअं करोमि ॥ ४० ॥ आमि परतो
 ऽस्मद्ः पदस्य अहम्मि इत्ययमादेशो भवति सौ च । अहम्मि पेक्ख
 अहम्मि करोमि । मां प्रेक्षस्व अहं करोमि ॥ ४१ ॥ अमीति चतेते ।
 अस्मद्ः पदस्य अमिं परतो मं ममं इत्येतावादेशौ भवतः । मं ममं
 पेक्ख ॥ ४२ ॥ अस्मद्ः पदस्य जइशसोः परतः अहो इत्ययमादेशो
 भवति । अहो आगदा अहो पेक्ख ॥ ४३ ॥ अस्मद्ः पदस्य शसि परतो णो
 इत्ययमादेशो भवति । णो पेक्ख । अस्मान् प्रेक्षस्वा ॥ ४४ ॥ अस्मद्ः पदस्य
 आडि परतो मे ममाइ इत्येतावादेशौ भवतः । मे कअं ममाइ कअं ॥ ४५ ॥
 अस्मद्ः पदस्य डौ परतो मइ मए इत्येतावादेशौ भवतः । चकारात्त-
 तीपैक्वचने च । मइ मए डिअं मइ मए कअं ॥ ४६ ॥ अस्मद्ः पदस्य भिसि
 अहोहिं इत्ययमादेशो भवति । अहोहिं कअं ॥ ४७ ॥ अस्मद्ः पदस्य डसौ पर-
 त एते आदेशा भवन्ति । मत्तो गदो । मइत्तो ममादो ममादु ममाहि गदो ।

अह्नाहितो अह्नासुतो भ्यसि ॥ ४९ ॥ मे मम म-
ह मज्झ ङसि ॥ ५० ॥ मज्झणो अह्न अह्नाणम-
ह्ने आमि ॥ ५१ ॥ ममम्मि ङौ ॥ ५२ ॥ अह्ने-
सु सुपि ॥ ५३ ॥ द्वेदो ॥ ५४ ॥ त्रे-
स्ति ॥ ५५ ॥ तिण्णि जइशस्भ्याम् ॥ ५६ ॥
द्वेदुवे दोणि वा ॥ ५७ ॥ चतुरश्रत्तारो
चत्तारि ॥ ५८ ॥ एपामामो ण्हं ॥ ५९ ॥ शेषो

अस्मद्ः पदस्य भ्यसि परतोः अह्नाहितो अह्नासुतो इत्येतावादेशौ
भवतः । अह्नाहितो अह्नासुतो गदो ॥ ४९ ॥ अस्मद्ः पदस्य ङसि
परत एतआदेशा भवन्ति । मे धर्ण मम मह मज्झ धणं ॥ ५१ ॥ अ-
स्मद्ः पदस्य आमि परत एतआदेशा भवन्ति । मज्झणो अह्न अ-
ह्नाणं अह्ने धणं । अस्माकं धनम् ॥ ५१ ॥ अस्मद् पदस्य ङौ परतो
ममम्मि इत्यादेशो भवति । ममम्मि ङिर्भं । पूर्वोक्तौः मइ मए इत्येतौ
च ॥ ५२ ॥ अस्मद्ः पदस्य सप्तमी बहुवचने सुपि परतः अह्नेसु इत्य-
यमादेशो भवति । अह्नेसु ङिर्भं ॥ ५३ ॥ पदस्येति निवृत्तम् । सुपी-
ति चतृते द्विशब्दस्य दो इत्ययमादेशो भवति सुपि परतः । दोहि दो-
सु द्वाभ्याम् द्वयो ॥ ५४ ॥ त्रिशब्दस्य सुपि परतः ति इत्यादेशो
भवति । तीहि तीसु त्रिभिः त्रिषु ॥ ५५ ॥ त्रिशब्दस्य जइसम्भ्यां
सह तिण्णि इत्यादेशो भवति । तिण्णि आगदां तिण्णि पेक्ख । त्रय
आगता त्रीन् प्रेक्षस्व ॥ ५६ ॥ द्विशब्दस्य जसुशम्भ्यां सह दुवे दोणि
इत्येतावादेशौ भवतः । दुवे कुण्णति दोणि कुण्णति पक्षे दो कुण्णति ।
द्वौ कुण्णतः । दुवे पेक्ख दोणि पेक्ख । पक्षे दो पेक्ख । द्वौ प्रेक्षस्व
॥ ५७ ॥ चतुशब्दस्य जइसम्भ्यां सह चत्तारो चत्तारि इत्येता-
वादेशौ भवतः । चत्तारो चत्तारि पुरिसा कुण्णति । चत्तारो च-
त्तारि पुरिसं पेक्ख ॥ ५८ ॥ एपां द्वित्रिचतु शब्दानामाम् स्थाने ण्हं
इत्ययमादेशो भवति । दोण्हं ण्णं तिण्हं धणं चतुण्हं धणं ॥ ५९ ॥
शेषः मुन्निधिरेदन्तपद्भवति । अकारान्ताद् भिसो हि इत्ययमादेश

ऽदन्तवत् ॥ ६० ॥ न डिङ्स्पोरेदातो ॥ ६१ ॥

ए भ्यसि ॥ ६२ ॥ द्विवचनस्य बहुवचनम् ॥ ६३ ॥

चतुर्व्याः पद्यो ॥ ६४ ॥

इति षष्ठः परिच्छेदः ॥

अथ सप्तमः परिच्छेदः ।

तत्तिपोरिदेतो ॥ १ ॥ धास्तिपोः सि से ॥ २ ॥

इहामिपोमिः ॥ ३ ॥ न्तिहेत्थामोमुमा

उक्त इकारोकारान्तादपि भवति । अर्गोति धाऊहि एषं मालादि णङ्गि
 घृह्णि मग्गिम्म याउम्म अग्गीदो प्राऊरो अग्गीसु प्राऊसु । एषं देदि
 तीदि शऊहि ॥ ६० ॥ इकारोकारान्तानां डिङ्स्पोरेदन्तवद् एका-
 र्पाद्ये न भवत । अग्गिम्मि याउम्मि अग्गीदो प्राऊरो अग्गीसु
 प्राऊसु अग्गीहि धाऊहि ॥ ६१ ॥ नेत्यनुवनेन श्यसि परत्त इकारो
 कारान्तपोरेदन्तवदेत्ये न भवति । अग्गीहितो प्राऊहिमो अग्गीसुतो
 प्राऊसुतो ॥ ६२ ॥ सर्षाभां धिमनीनां मूर्षां तिङ्गं च । श्रियन्नस्य
 बहुवचने प्रयोक्तव्यम् । वृषो वच्छा वृच्छाश्रवम् चच्छेहि चच्छाहि-
 नो वृक्षयोः चच्छाण चच्छेत्तु । तिङ्गो यथा, तिष्ठतः चिददति ॥ ६३ ॥
 चतुर्व्याधिमके, स्थाने पद्योपमक्तिर्भवति । वदणस्त देहि वदणाने
 देहि । प्राहणाय देहि प्राहणेऽयो देहि ॥ ६४ ॥

इति प्राकृतप्रकाशे सप्तमपरिच्छेदः षष्ठः ॥

तत्तिप् इत्येतयोरेकस्य स्थाने इत् पत् इत्येतायादेशो भवत । प-
 द्दत् पदत् सहत् सहत् । पडति पडत् सहति सहते ॥ १ ॥ धास् तिप्
 इत्येतयोरेकस्य स्थाने सि से इत्येतायादेशो भवत । पदसि पदसे
 सहामि सहमे ॥ २ ॥ इद् मिप् इत्येतयोः स्थाने मिभेवति । पदामि इहामि
 सहामि ॥ ३ ॥ बहुषु वर्तमानानां तिङ्गं स्थाने न्ति ह इत्या मो मु म

बहुषु ॥ ४ ॥ अत ए से ॥ ५ ॥ अस्ते-
लोपः ॥ ६ ॥ मिमोमुमानामधो हश्च ॥ ७ ॥ यक
ईअइज्जौ ॥ ८ ॥ नान्त्यद्वित्वे ॥ ९ ॥ न्तमाणौ
शतृशानचोः ॥ १० ॥ ई च स्त्रियाम्
॥ ११ ॥ धातोर्भविष्यति हिः ॥ १२ ॥
उत्तमे स्मा हा च ॥ १३ ॥

इत्येतद्भादेशा भवन्ति । प्रथमपुरुषस्य, रमन्ति पठन्ति हसन्ति । मध्यम-
स्य, रमह पठह हसह पठित्या । उत्तमस्य पढामो पढमु पढम ॥ ४ ॥
नित्यार्थं वचनं यतो विशेषणम् ततिपोः सिप्यासोर ए से इत्यादेशा-
घत एव परौ भवतो नान्यस्मात् । ततिपो, रमए पठए । सिप्यासो, र-
मसे पडसे । अत इति किम् । होइ भवति ॥ ५ ॥ अस्तेर्धातोः थास्सिपोरादे-
शयोः परतो लोपो भवति । सुत्तो सि पुरिसो सि । सुप्तो ऽसि पुरुषो
ऽसि ॥ ६ ॥ मिमोमुमानामस्तेः परेषामर्थे हकारः प्रयोक्तव्यः । अस्तेश्च
लोपः । गभो द्वि गअ ह्यो गअ ग्हु गअ ह्य । गतो ऽस्मि गताः स्म ॥ ७ ॥
यकः स्थाने ईअ इज्ज इत्यादेशौ भवतः । पढीअइ । पढिज्जइ सहीअइ
सहिज्जइ । पठ्यते सहाते ॥ ८ ॥ धातोर्नान्त्यद्वित्वे सति यक ईअ इज्ज
इत्यादेशौ न भवतः । हस्सइ गम्मइ । हस्यते गम्यते । गमार्दानां विष्-
ल्वेन द्वित्वविधाने उक्तावादेशौ न भवत द्वित्वाविधाने तु भवत एव ।
गमीअइ गामिज्जइ ॥ ९ ॥ शतृ शानच् इत्येतयोरेकैकस्य न्त माण
इत्येतावादेशौ भवतः । पढतो पढमाणो हसतो हसमाणो ॥ १० ॥
स्त्रियां घर्तमानयोः शतृशानचोरीकारादेशो भवति न्तमाणौ च । हस
ई हसन्ती हसमाणा वेयई वेत्रंती घेवमाणा ॥ ११ ॥ भविष्यति काले
धातोः परो हिशब्दः प्रयोक्तव्यः । होहिइ हसिहिइ होहिति हसिहिति ।
भविष्यति हसिष्यति भविष्यन्ति हसिष्यन्ति ॥ १२ ॥ भविष्यत्यु-
त्तमे स्मा हा इत्येतौ प्रयोक्तव्यौ चकाराद् द्विश्च । होस्सामि हो-
हामि होहिमि होस्सामो होहामो होहिमो इत्यादि । भविष्यामि
भविष्यामः ॥ १३ ॥

मिना स्सं वा ॥ १४ ॥ मोमुमैहिंस्सा हित्था ॥ १५ ॥
 कृदाश्रुवचिगमिरुदिदृशविदिरुपाणां काहं दाहं सा-
 च्छं वोच्छं गच्छं रोच्छं दृच्छं वेच्छं ॥ १६ ॥ श्रा-
 दीनां त्रिप्यप्यनुस्वारवर्जं हिलोपश्च वा ॥ १७ ॥
 उसुमु विध्यादिप्येकस्मिन् ॥ १८ ॥ न्तुहमो बहु-
 पु ॥ १९ ॥ वर्तमानभविष्यदनद्यतनयोर्ज्ज्जा

भविष्यत्युत्तमे मिना सह धातोः परः स्संशब्दः प्रयोक्तव्यो वा । हो-
 स्सं । पक्षे होस्सामि होहामि होहिमि ॥ १४ ॥ भविष्यति कालउत्त-
 मे बहुवचनादेशस्य मो मु म इत्येतै सह हिस्सा हित्था इत्येतावादे-
 शौ वा भवतः । होहिस्सा होहित्था हमिहिस्सा हसिहित्था । भविष्या-
 मः हसिष्यामः । पक्षे होहिमो होस्सामो हाहामो हसिहिमो हसिस्सा-
 मो हसिहामो । एवं मुमयोरपि इत्यादि ॥ १५ ॥ भविष्यति कालउ-
 त्तमैकवचने कृप्रादीनां स्थाने यथासंख्ये काहंप्रभृतय आदेशा भवन्ति ।
 काहं करिष्यामि दाहं दास्यामि सोच्छं श्रोष्यामि वोच्छं वक्ष्यामि ग-
 च्छं गमिष्यामि रोच्छं रोदिष्यामि दृच्छं द्रक्ष्यामि वेच्छं वेत्स्यामि-
 इत्यादि ॥ १६ ॥ श्रु इत्येयमादीनां प्रथममध्यमोत्तमेषु त्रिष्वपि पुहं-
 पेषु परतो भविष्यति काले सोच्छं इत्यादय आदेशा भवन्ति । अनु-
 स्यारं विहाय हिलोपश्च वा । सोच्छिद् सोच्छिद्हिद् श्रोष्यति सोच्छि-
 ति सोच्छिहिति श्रोष्यन्ति सोच्छिसि सोच्छिहिसि श्रोष्यसि सोच्छि-
 त्था सोच्छिहित्था । श्रोष्यथ । सोच्छिमि सोच्छिमि सोच्छिहामि श्रो-
 प्यामि सोच्छिमो सोच्छिहमो सोच्छिमु सोच्छिहिमु सोच्छिम सो-
 च्छिहम सोच्छिस्सामो सोच्छिस्सामु सोच्छिस्साम । श्रोष्याम ।
 एवं वोच्छादिरपि ॥ १७ ॥ विध्यादिप्येकस्मिन्नुत्पन्नस्य प्रत्ययस्य
 यथासंख्यम् उ सु मु इत्येतआदेशा भवन्ति । हसउ हससु हसमु ।
 हसतु हस हसतानि ॥ १८ ॥ विध्यादिषु बहुवचनस्य प्रत्ययस्य य-
 थासंख्यं न्तु ह मो इत्येतआदेशा भवन्ति । हसंतु हसह हसामो
 ॥ १९ ॥ वर्तमाने भविष्यदनद्यतने विध्यादिषु चोत्पन्नस्य प्रत्ययस्य
 ज्ज्जा इत्येतावादेशौ वा भवतः । पक्षे यथाप्राप्तम् । वर्तमाने तावत्,

चा ॥ २० ॥ मध्ये च ॥ २१ ॥ नानेकाचः ॥ २२ ॥
 ईअ भूते ॥ २३ ॥ एकाचो हीअ ॥ २४ ॥ अस्तेरा-
 सिः ॥ २५ ॥ णिच एदादेरत आत् ॥ २६ ॥
 आवे च ॥ २७ ॥ आविः क्तकर्मभावेपु वा ॥ २८ ॥
 नैदावे ॥ २९ ॥ अत आ मिपि वा ॥ ३० ॥

होज्ज होज्जा हसेज्ज हसेज्जा । पक्षे होइ हसइ । भविष्यदनद्यतने, हो-
 ज्जं होज्जा । पक्षे होहिइ इत्यादि । विध्यादिष्वेवम् ॥ २० ॥
 वर्तमानभविष्यदनद्यतनयोर्विध्यादिषु च धातुप्रत्यययोर्मध्ये ज्ज जा
 इत्येतावादेशौ वा भवतः । वर्तमाने, होज्जइ होज्जाइ । पक्षे यथाप्रा-
 त्तम् । विध्यादिषु होज्जउ होज्जाउ भवेदित्यादि ॥ २१ ॥ वर्तमानभ-
 विष्यदनद्यतनयोर्विध्यादिषु चानेकाचो धातोः प्रत्यये परे मध्ये ज्ज
 जा इत्येतावादेशौ न भवतः किन्त्वन्त एव भवतः । सहइ तुवरइ ।
 अन्ते यथा, हसेज्ज हसेज्जा तुवरेज्ज तुवरेज्जा । एवमन्ये ऽप्युदाहर्त-
 व्याः ॥ २२ ॥ भूते काले धातोः प्रत्ययस्य ईअ इत्ययमादेशो भवति ।
 हुवीअ हसीअ । अभवत् अहसत् ॥ २३ ॥ भूते काले एकाचो धातोः
 प्रत्ययस्य हीअ इत्यमादेशो भवति । होहीअ । अभूत् ॥ २४ ॥ अस्ते-
 र्भूते काले एकस्मिन्नर्थे आसि इति निपात्यते । आसि राथा आसि बहू ।
 आसीद्राजा आसीद्बधूः ॥ २५ ॥ णिच्प्रत्ययस्य एकारादेशो भवति
 धातोरादेरकारस्य च आत्वं भवति । कारेइ हासेइ पाठेइ । कारयति
 हासयति पाठयति ॥ २६ ॥ णिच् आये इत्ययमादेशो भवति चका-
 रात् पूर्वोक्तं च । करावेइ हसावेइ पढावेइ कारावेइ इत्यादि ॥ २७ ॥
 णिच आविरादेशो भवति वा क्तप्रकृत्यं परतो भावकर्मणोश्च । करा-
 विअं हसाविअं पढाविअं कारिअं हासिअं पाठिअं । भावकर्मणोश्च, क-
 राविज्जइ हसाविज्जइ पढाविज्जइ कारिज्जइ हासिज्जइ पाठिज्जइ ।
 कारितम् हासितम् पाठितम् धार्यते हास्यते पाठ्यते ॥ २८ ॥ क्तभावकर्म-
 णु णिच्प्रत्ययस्य एत् आवे इत्येतावादेशौ न भवतः । कारिअं करा-
 विअं कारिज्जइ काराविज्जइ ॥ २९ ॥ अकारान्ताद्धातोर्मिपि परत
 आकारादेशो भवति वा । हसामि हसामि ॥ ३० ॥

हुञ्ज बहुषु ॥ ३१ ॥ क्ते ॥ ३२ ॥ ए च क्त्वात्सु-
न्तव्यभविष्यत्सु ॥ ३३ ॥ लादेशे वा ॥ ३४ ॥

इति सप्तमः परिच्छेदः ॥

अथाष्टमः परिच्छेदः ।

भुवो होहुवो ॥ १ ॥ क्ते हुः ॥ २ ॥ प्रादेभेवः ॥ ३ ॥
त्वरस्तुवरः ॥ ४ ॥ क्ते तुरः ॥ ६ ॥ घुणो घोलः
णुदो णोल्लः ॥ ७ ॥ दूडो दूमः ॥ ८ ॥

मिषो बहुषु परतो ऽत इकारादेशो भवति चकारादाकारश्च । हसिमो
हसामो हसिन्नु हसानु ॥ ३१ ॥ कर्मत्वये परतो ऽत इर्भवति । हसि-
भं पडिभं ॥ ३२ ॥ पर्या भुमन् नम्य इत्येतेषु भविष्यति षाले च क्त
एत्वं भवति चकारादिश्च । हसेऊण । हसिऊण । हसेउं । हसिउं । ह-
सेभश्च हसिभश्च हसेहइ हसिदिइ ॥ ३३ ॥ लकारादेशे वा परतो ऽत एत्वं
भवति वा हसेइ हसइ पदेइ पदइ हसेति हसति हसेउ हसउ ॥ ३४ ॥

इति मार्कटप्रकाशे तिङ्शिक्षिर्नाम

सप्तमः परिच्छेदः ॥

भू सत्तायाम् एतस्य धातोर्हो हुय इत्येतावादेशौ भवतः । होइ हु-
षइ होति हुवति ॥ १ ॥ भुञ्जः कर्मत्वये परतो हु इत्यादेशो भवति ।
हुञ्जं ॥ २ ॥ प्रादेरुत्तरस्य भुवो मद्य इत्ययमादेशो भवति । पभषइ
उभषइ संभषइ परिभषइ ॥ ३ ॥ भित्त्वा संभ्रमे अस्य धातोस्तु-
घर इत्ययमादेशो भवति । तुवरइ ॥ ४ ॥ कर्मत्वये तुर इत्ययमादेशो
भवति । तुरिभे ॥ ६ ॥ घुण पूर्णं स्रमणे अस्य धातोर्घोल इत्ययमा-
देशो भवति । घोलइ ॥ ६ ॥ णुद् प्रेरणे अस्य धातोर्णोल्ल इत्ययमा-
देशो भवति । णोल्लइ पर्णोल्लइ ॥ ७ ॥ दूड् परितापे अस्य धातोर्दूम-
देशो भवति । दूमइ ॥ ८ ॥

पटः फलः ॥ ९ ॥ पदः पालः ॥ १० ॥ वृषकृपमृ-
 पृहृपामृतो ऽरिः ॥ ११ ॥ क्रतो ऽरः ॥ १२ ॥ कृ-
 जः कुणो वा ॥ १३ ॥ जृभो जंभाअः ॥ १४ ॥
 ग्रहेर्गेण्हः ॥ १५ ॥ घेत् क्त्वातुमुन्तव्येषु ॥ १६ ॥
 कृजः का भूतभविष्यतोश्च ॥ १७ ॥ स्मरतेर्भरसुम-
 रौ ॥ १८ ॥ भियो भावीहौ ॥ १९ ॥ जिघ्रतेः पापा-
 औ ॥ २० ॥ न्लै वावाऔ ॥ २१ ॥ तृपस्थिपः ॥ २२ ॥
 ज्ञो जाणमुणौ ॥ २३ ॥

पट गतौ अस्य धातोः फल इत्ययमादेशो भवति । फलिश्च हिम-
 अं ॥ ९ ॥ पद गतौ अस्य धातोः पाल इत्ययमादेशो भवति । पालिह
 ॥ १० ॥ वृषादीनामृतः स्थाने अरि इत्यादेशो भवति । अरिसिह करि-
 सिह मरिसिह हरिसिह ॥ ११ ॥ क्रुकारान्तस्य धातोर्ऋतः स्थाने गर
 इत्यादेशो भवति । मृ, मरइ । ख, सरइ । घृ, घरइ ॥ १२ ॥ डुकृञ् करणे
 अस्य धातोः प्रयोगे कुणो वा भवति । कुणइ करइ ॥ १३ ॥ जभि जु-
 भी गाघचिनामे अस्य धातोर्जंभाअ इत्ययमादेशो भवति । जंभाअइ
 ॥ १४ ॥ ग्रह उपादाने अस्य धातोर्गेण्हो भवति । गेण्हइ ॥ १५ ॥ प्र-
 हेर्घेत् इत्ययमादेशो भवति क्त्वातुमुन्तव्येषु परतः । घेत्तूण घेत्तु घे-
 त्त्वम् ॥ १६ ॥ भूतभविष्यतोः कालयो कृजः का इत्ययमादेशो भ-
 वति चंकारान्त क्त्वातुमुन्तव्येषु परतः । काहीअ काहिइ काऊण
 काउं काअव्यं ॥ १७ ॥ स्मृ चिन्तायाम् अस्य धातोर्भरसुमरौ भ-
 वतः । भरइ सुमरइ ॥ १८ ॥ जिभी भये अस्य धातोर्भावीहौ भवतः ।
 भाइ बीहइ ॥ १९ ॥ घ्रा गन्धग्रहणे अस्य धातोः पा पाअ इत्यादेशो
 भवतः । पाइ पाअइ ॥ २० ॥ न्लै हर्षक्षये अस्य धातोर्वावाऔ
 भवतः । वाइ वाअइ ॥ २१ ॥ तृप तृप्तौ अस्य धातोर्स्थिपो भव-
 ति । थिपइ ॥ २२ ॥ ज्ञा भवबोधने अस्य धातोर्जाणमुणौ भवतः ।
 जाणइ मुणइ ॥ २३ ॥

जल्पेर्ला मः ॥ २४ ॥ छाष्यागानां गजानानां
 आः ॥ २५ ॥ छाज्ञागाश्च ननंतानननिनानाः
 देकवचनेषु ॥ २६ ॥ खादियाव्योः खाधो ॥ २७ ॥
 प्रसेर्विसः ॥ २८ ॥ चिज्जभिणः ॥ २९ ॥ क्रीजः
 किणः ॥ ३० ॥ चे फे च ॥ ३१ ॥ उद्भूमः उद्भु-
 मा ॥ ३२ ॥ श्रद्धो यो दहः ॥ ३३ ॥ अवाद् गा-
 हेर्वाहः ॥ ३४ ॥ कासेर्वासः ॥ ३५ ॥ निरो माडो
 माणः ॥ ३६ ॥ क्षियो झिज्जः ॥ ३७ ॥

जल्प व्यक्तायां यान्चि अस्य धातोर्लकारस्य भ्रूयाते भवति । जल्प
 ॥२४॥ छा गतिनिवृत्तौ च्छे चिन्तायां चै शब्दे एतेषां टाभ शाभ गान्
 इत्येतभादेशा भवन्ति । टाभति शाभति गाभति ॥ २५ ॥ छाष्या-
 गानां टा शा गा इत्यादेशा भवन्ति च्छायात् पूर्वोच्चाश्च घर्तमानम-
 विष्पद्विषयकवचनेषु परम् । टाह टाभह टाहिर टाभदिय टाउ टा-
 भउ टाह टाभह टाहिर टाभदिर टाउ टाभउ गाह गाभह गाहिर
 गाभहिर गाउ गाभउ ॥ २६ ॥ खाह भक्षणे धातु जवे एतयोर्धातयोः
 खा धा इत्यादेशौ भवत घर्तमानमविष्पद्विषयाद्येकवचनेषु । खाह खा-
 हिर खाउ धाह धाहिर धाउ ॥ २७ ॥ उद्भु मर्ने अस्य धातो-
 र्विसो भवति । विसह ॥२८॥ चिज् चयने अस्य धातोश्चिणो भवति ।
 चिणह ॥ २९ ॥ कुक्रोत्र् इष्यचिनिमये अस्य धातोः किणो भवति ।
 किणह ॥ ३० ॥ वेरुत्तरस्य क्रीजः के आदेशा किणादेशश्च भव-
 ति । विकेर विकिणह ॥ ३१ ॥ प्मा शब्दाग्निसेयोगयोः भस्य धातो-
 र्दत्पूर्वस्य उद्भुमा भवति । उद्भुमाह ॥ ३२ ॥ अचलद्वादुत्तरस्य
 दुधाञ् धारणपोषणयोः अस्य धातोर्देहादेशो भवति । सदहह सद-
 हिर ॥ ३३ ॥ गाह विलोडने अस्य धातोर्धातुत्तरस्य वाहादेशो
 भवति । आवाहह अयवाहह ॥३४॥ अधादित्यनुवर्तते । फालु शब्द-
 फुत्मायाम् फस्य धातोर्धातुत्तरस्य धासो भवति । आवासह अवधा-
 सह ॥ ३५ ॥ माड् माने अस्य धातोर्निघत्तरस्य माणादेशो भवति ।
 निम्माणह ॥ ३६ ॥ क्षि शये अस्य धातोर्क्षिजो भवति । क्षिजह ॥३७॥

भिदिच्छिदोरन्त्यस्य न्दः ॥ ३८ ॥ क्वथेढः ॥ ३९ ॥
 वेष्टश्च ॥ ४० ॥ उत्समोलः ॥ ४१ ॥ रुदेवः ॥ ४२ ॥
 उदो विजः ॥ ४३ ॥ वृधेढः ॥ ४४ ॥ हन्तेम्मः
 ॥ ४५ ॥ रुपादीनां दीर्घता ॥ ४६ ॥ चो व्रजनृत्योः
 ॥ ४७ ॥ युधिबुध्योर्ज्ञः ॥ ४८ ॥ रुधेन्वम्भौ ॥ ४९ ॥
 मृदो लः ॥ ५० ॥ शद्लृपत्योर्देः ॥ ५१ ॥ शकादी-
 नां द्वित्वम् ॥ ५२ ॥ स्फुटिचल्पोर्वा ॥ ५३ ॥
 प्रादेर्मोलः ॥ ५४ ॥ भुजादीनां क्त्वातुमुन्त-

भिदिर् छिदिर् अनयोरन्त्यस्य न्दो भवति । भिन्दर् छिन्दर् ॥ ३८ ॥
 क्वथ निष्पाके अस्य धातोरन्त्यस्य ङो भवति । क्वथेढ ॥ ३९ ॥
 वेष्ट वेष्टे अस्य धातोरन्त्यस्य ङो भवति । वेष्टेढर् । योगविभाग उत्त-
 रायः ॥ ४० ॥ उत्संश्यामुत्तरस्य वेष्टेरन्त्यस्य लो भवति । उब्बेहर् से-
 घेहर् ॥ ४१ ॥ रुदिर् अस्य धातोरन्त्यस्य वो भवति । रुवेढ ॥ ४२ ॥
 उत्पूर्वस्य विजेरन्त्यस्य घकारो भवति उच्चिबह ॥ ४३ ॥ वृधु घर्धने
 अस्य धातोरन्त्यस्य ङो भवति । वृधेढर् ॥ ४४ ॥ हन्तेरन्त्यस्य
 म्भो भवति । हन्तेम्भ ॥ ४५ ॥ रुपादीनां दीर्घता भवति । रुस-
 र् नूसर् नूसर् । रुष्यति तुष्यति शुष्यति ॥ ४६ ॥ व्रजनृती
 अनयोरन्त्यस्य चो भवति । व्रजेण्वर् ॥ ४७ ॥ युध संप्रहारे
 बुध अथगमने अनयोरन्त्यस्य शो भवति । जुग्शार् वुग्शार् ॥ ४८ ॥ रु-
 धिर् अन्त्यस्य न्धम्भौ भवतः । रुधेर् रुधेम्भ ॥ ४९ ॥ मृद क्षालने
 अस्य धातोरन्त्यस्य लो भवति । मृदलर् ॥ ५० ॥ शद्लृ शतने, पल्ल प-
 तने अनयोरन्त्यस्य ङो भवति । सडर् पडर् ॥ ५१ ॥ शकलृ शक्तौ इत्ये-
 षमादीनां द्वित्वं भवति । सकलर् लगलर् । शकनोति लगति ॥ ५२ ॥ स्फुट
 विकसने चल कम्पने अनयोरन्त्यस्य धा द्वित्वं भवति । फुडर् फुडर्
 चलर् चलर् ॥ ५३ ॥ प्रादेरुत्तरस्य द्वित्वं भवति धा । पामिहर् पमो-
 लर् ॥ ५४ ॥ भुज इत्येषमादीनां क्त्वातुमुन्तव्येषु परतोरन्त्यस्य लोपो
 भवति । मोत्तूण मोत्तूँ मोत्तूँव्यं । पिदः, घेत्तूण घेत्तूँ, रुदः, रोत्तूण

व्येषु लोपः ॥ ५५ ॥ श्रुहुजिल्लुधुवां णो ऽन्ये ह्रस्वः ॥ ५६ ॥
 भावकर्मणोर्व्वश्च ॥ ५७ ॥ गमादीनां द्वित्वं वा ॥ ५८ ॥
 लिहेलिज्झ ॥ ५९ ॥ हृकोर्हीरकीरौ ॥ ६० ॥
 ग्रहेर्दीर्घो वा ॥ ६१ ॥ क्तेन दिण्णादयः ॥ ६२ ॥
 खिदेविसूरः ॥ ६३ ॥ कुधेर्जूरः ॥ ६४ ॥ चर्च
 श्रंपः ॥ ६५ ॥ त्रसेर्वज्जः ॥ ६६ ॥ मृजेर्लुभसुपौ
 ॥ ६७ ॥ बुट्टखुप्पौ मस्जेः ॥ ६८ ॥ दृशोः पुलअ-
 णिअक्कअवक्खाः ॥ ६९ ॥

रोत्तुं रोत्तव्वे ॥ ५५ ॥ शु अथपणे हु दानादाने जि जये लुप्प उदने धू-
 व् कम्पने इत्येतेषामन्ते ण प्रयोक्तव्य- दीर्घस्य ह्रस्वो भवति । सुणइ
 हुणइ जिणइ लुणइ धुणइ ॥ ५६ ॥ एषां भावकर्मणोरन्ये व्यशम्प-
 प्रयोक्तव्य- चकारान् णश्च । सुव्वइ सुणिज्जइ हुव्वइ हुणिज्जइ जिद्वइ
 जिणिज्जइ लुव्वइ लुणिज्जइ धुव्वइ धुणिज्जइ ॥ ५७ ॥ गमादीनां धा-
 तुनां द्वित्वं वा भवति । गम्मइ गमिज्जइ रम्मइ रमिज्जइ ह्रस्वर ह्रसि-
 ण्जइ । गम्पते रम्पते ह्रस्यते ॥ ५८ ॥ लिह आस्वादाने अस्य धातोर्लि-
 ज्झो भवति भावकर्मणोः । लिज्झइ ॥ ५९ ॥ हृक् हरणे हुक्कप्प करणे
 अनयोर्हीरकीरौ भवतो भावकर्मणोरर्थयोः । हीरइ कीरइ ॥ ६० ॥
 ग्रहेर्धातोर्दीर्घो वा भवति भावकर्मणोरर्थयोः । गहिज्जइ गहिज्जइ ॥ ६१ ॥
 दिण्ण इत्येवमादयः कप्रत्ययेन सह निपात्यन्ते । बुदाप्प दाने दिण्णं, रु-
 दिइ शण्णं, त्रसी द्वित्वं, इह वद्धं रज्जि रत्तं ॥ ६२ ॥ खिइ दैन्ये अ-
 स्य विसूरो भवति । विसूरइ । विरहेण विसूरइ चाल्ल ॥ ६३ ॥ कुध
 कोपे अस्य जूरो भवति जूरइ ॥ ६४ ॥ चर्च अप्ययने अस्य धातो-
 श्रंपो भवति । श्रंपइ ॥ ६५ ॥ त्रसी उद्देशे अस्य धातोर्वज्जो भवति ।
 वज्जइ ॥ ६६ ॥ मृजू श्रुद्धौ अस्य धातोर्लुभ सुप इत्यादेशो भवतः ।
 लुभइ सुपइ ॥ ६७ ॥ डुमस्सो श्रुद्धौ अरथ धातोर्बुट्टखुप्पो भवतः ।
 बुट्टइ खुप्पइ ॥ ६८ ॥ दृशिइ मेक्षणे अस्य पुलअ णिअक्क अचक्खा भ-
 वन्ति । पुलअइ णिअक्कइ अचक्खइ ॥ ६९ ॥

शकेस्तरवअतीराः ॥७०॥ शेषाणामदन्तता ॥७१॥

इति षष्ठमः परिच्छेदः ॥

अथ नवमः परिच्छेदः ।

निपाताः ॥ १ ॥ हुं दानपृच्छानिर्धारणेषु ॥२॥
विअ वेअ अवधारणे ॥ ३ ॥ ओ सूचनापश्चात्ताप-
विकल्पेषु ॥४॥ इरकिरकिला अनिश्चिताख्याने ॥५॥
हुं क्वु निश्चयवितर्कसंभावनेषु ॥६॥

शकल शकी अस्य धातोः तर घञ तीर इत्येताद्भादेशा भवन्ति । तरश्च
घञ् तीरश्च ॥ ७० ॥ शेषाणां लुप्तानुबन्धानामदन्तता भवति । भ-
मरं सुवर् ॥ ७१ ॥

इति प्राकृतप्रकाशे धात्वादेशपरिच्छेदो षष्ठमः ॥

अधिकारो ऽयम् । घस्यमाणा निपातसंज्ञका घेदितव्याः । संस्कृता-
नुसारेण निपातकार्यं चकव्यम् ॥१॥ हुं इत्ययं शब्दो दानपृच्छानिर्धारणे-
ष्वर्थेषु निपातसंज्ञो भवति । दानेऽयथा, हुं गेणह अस्पणो जीअं । पृच्छा-
याम् हुं, कघेछि साहुसु सम्भावं । निर्धारणे, हुं हुवसु लुण्णिहो । हुं नृ-
हाणात्मनो जीघम् । हुं कथय साधुषु सद्भावम् । हुं भव तूष्णीकः ॥२॥
विअ वेअ इत्येताव्यधारणे निपातसंज्ञो भवतः । एवं विअ एयं घेअ । एघ-
जेय ॥ ३ ॥ ओ इत्ययं शब्दः सूचनापश्चात्तापविकल्पेषु निपातसंज्ञो
भवति । ओ चिरभसि । गाधासु द्रष्टव्यः ॥४॥ इर किर किल इत्येते
शब्दा अनिश्चिताख्याने निपातसंज्ञका भवन्ति । पेंकए इर तेण ह-
धौ । अज्ज किर तेण घवसिओ । अअं किल सिधिमओ । प्रेहम्भ किल
सेन हतः । अघ किल तेण घ्यघसितः । भयं किल स्वप्नः ॥ ५ ॥
हुं क्वु इत्येते निश्चयवितर्कसंभावनेषु निपातसंज्ञा भवतः । हुं र-
कवसोः । गुरुओ क्वु भाये । हुं राक्षसः । गुरुः राहु भारः ॥ ६ ॥

णवरः केवले ॥ ७ ॥ आनन्तर्ये णवारे ॥ ८ ॥
 किणो प्रभे ॥ ९ ॥ अत्रो दुःखसूचनासंभावनेषु
 ॥ १० ॥ अलाहि निवारणे ॥ ११ ॥ अइ चले
 संभाषणे ॥ १२ ॥ णवि वैपरीत्ये ॥ १३ ॥ सू
 कुत्सायाम् ॥ १४ ॥ रे अरे हिरे संभाषणरतिः
 कलहाक्षेपेषु ॥ १५ ॥ म्मिवमिवविआ इवार्थो ॥ १६ ॥
 अज्ज आमन्त्रणे ॥ १७ ॥

णवरः इत्ययं शब्दः केवलेर्धे निपातसंज्ञो भवति । णवरं अर्णो ॥ ७ ॥
 णवरि इत्ययं शब्दः आनन्तर्ये निपातसंज्ञो भवति । णवरि ॥ ८ ॥ किणो
 इत्ययं शब्दः प्रभे निपातसंज्ञो भवति । किणो ध्रुव्यासि किणो हसासि
 किन्तु ध्रुवसे किन्तु हसासि ॥ ९ ॥ अत्रो इत्ययं शब्दो दुःखसूच-
 नासंभावनेषु निपातसंज्ञो भवति । दुःखे, अत्रो कज्जलरसररिणिपाहे अ-
 च्छाहि । सूचनायाम्, अत्रो अवरं विअ । संभाषणे, अत्रो णामिअ अ-
 स्तुं । अहो कज्जलरसगग्गिताश्यामाक्षिश्याम् । अहो अपरमिअ । अहे
 पनमिपातनुमा १० ॥ अलाहि इत्ययं शब्दो निवारणे निपातसंज्ञो भवति ।
 अलाहि कलहलसेण । अलाहि कलहयधेण । अले कलहलेसेण । अले क-
 लहयधेना ११ ॥ अइ चले इत्येते शब्दो निपातसंज्ञको भवति । अइ मूलं
 पसूतइ चले किं कलेसि । अचले अपि मूलं प्रशुप्यति चले किं कल-
 यासि अचले ॥ १२ ॥ णवि इत्ययं शब्दो वैपरीत्ये निपातसंज्ञो भवति
 णवि तह पइसइ याळा । विपरितं तथा प्रहसति याळा ॥ १३ ॥ सू इत्ययं
 शब्दः कुत्सायां निपातसंज्ञो भवति । सू सिविणो । धिक्कं स्थणः ॥ १४ ॥
 रे अरे हिरे इत्येते शब्दाः संभाषणरतिकलहाक्षेपेषु निपातसंज्ञा भव-
 न्ति यथासंख्यम् । रे मा करेहि णाओसि अरे दिदुओसि हिरे । मा कुदण्व-
 माओसि अरे इष्टोभसि हिं रे ॥ १५ ॥ म्मिव मिव विअ इत्येते शब्दा इ-
 वार्थे निपातसंज्ञका भवन्ति । गअणं म्मिव । गअणं मिव । गअणे वि-
 अ कसणं । गगतमिय कृष्णम् ॥ १६ ॥ अज्ज इत्ययं शब्दः आमन्त्रणे निपा-
 तते । अज्ज महाणुहाव किं करेसि । अहो महानुभाव किं करेसि ॥ १७ ॥

शेषः संस्कृतात् ॥ १८ ॥

इति नवमः परिच्छेदः ॥

अथ दशमः परिच्छेदः ।

पैशाची ॥ १ ॥ प्रकृतिः शौरसेनी ॥ २ ॥

वर्गाणां तृतीयचतुर्थयोरयुजोरनाद्योराद्यौ ॥ ३ ॥

इवस्य पिवः ॥ ४ ॥ णो नः ॥ ५ ॥ एस्य सटः

॥ ६ ॥ स्रस्य सनः ॥ ७ ॥ र्यस्य रिभः ॥ ८ ॥

उक्तादन्यः शेषः प्रत्ययसमासतद्धितलिङ्गवर्णादिविधिः शेषः सं-
स्कृताद्व्यगन्तव्यः । इह ग्रन्थविस्तरभयात् दर्शितः ॥ १८ ॥

इति प्राकृतप्रकाशे निपातसंज्ञाविधिनाम
नवमः परिच्छेदः ॥

पिशाचानां भाषा पैशाची, सा च लक्ष्यणक्षणाभ्यां स्फुटीक्रियते
॥ १ ॥ अस्याः पैशाच्या-प्रकृतिः शौरसेनी । श्वितायां शौरसेन्यां
पैशाचीलक्षणं प्रवर्तयितव्यम् ॥ २ ॥ वर्गाणां तृतीयचतुर्थयोर्णयो-
रयुजोरनाद्यौ वर्तमानयोः स्थाने आद्यौ प्रथमद्वितीयौ भवतः । गफने
मेलो राच्चा णिच्छरो घटिसं वसघतनो माधवो गोविन्दो फेसयो सर-
फसं सलफो । अयुजोरिति किम् । संगामो वग्घो इत्यादि । अनादादिति
किम् । गमने इत्यादि । गगनम् मेघः राजा निक्षेपः बडिशम् वशवदनः
माधवः गोविन्दः फेसघः सरभसम् शलमः संग्रामः घ्याघ्रः गमनम्
॥ ३ ॥ इवशब्दस्य स्थाने पिव इत्ययमादेशो भवति । फमळं पिवं मुखं
॥ ४ ॥ णकारस्य स्थाने न इत्ययमादेशो भवति । तलुनी । तदणी
॥ ५ ॥ ए इत्यस्य स्थाने सट इत्ययमादेशो भवति । फसटं मम घट्टर ।
फट्टं मम घटते ॥ ६ ॥ स्र इत्यस्य स्थाने सन इत्ययमादेशो भवति । स-
नाने सनेहो । छानं छेहः ॥ ७ ॥ र्य इत्यस्य स्थाने रिभ इत्ययमादेशो
भवति । भारिभा भार्या ॥ ८ ॥

ज्ञस्य ज्ञः ॥ ९ ॥ कन्यायां न्यस्य ॥ १० ॥ ज्ञ श
 ॥ ११ ॥ राज्ञो राचि टाडसिडसूडिपु वा ॥ १२ ॥
 क्वस्तूनं ॥ १३ ॥ हृदयस्य हितअकं ॥ १४ ॥

इति मयमः परिच्छेदः ॥

अथैकादशः परिच्छेदः ।

मागधी ॥ १ ॥ प्रकृतिः शौरसेनी ॥ २ ॥ पत्तोः
 दाः ॥ ३ ॥ जो यः ॥ ४ ॥ चवर्गस्य स्पष्टता तपो-
 धारणः ॥ ५ ॥ हृदयस्य हडफः ॥ ६ ॥

इ इत्यस्य स्थाने ज्ञ इत्ययमादेशो भवति चिञ्जातो मन्वभ्यां । वि-
 शातः सर्पेण ॥ ९ ॥ कन्याशब्दे न्यस्य स्थाने ज्ञ इत्ययमादेशो भव-
 ति । कज्ञा ॥ १० ॥ ज्ञशब्दस्य शौरसेनीसाधितस्य ष इत्ययमादे-
 शो भवति । कर्षे । पार्येण ॥ ११ ॥ राजन्शब्दस्य टा डसि डसू डि
 इत्येतेषु परतो राचि इत्ययमादेशो वा भवति । राचिना रञ्जा राचि-
 नी रञ्जो राचिनि रञ्जि । एतेष्विति किम् । राचा राचानं रञ्जां ॥ १२
 कन्याप्रत्ययस्य स्थाने तूनं इत्ययमादेशो भवति । दातूनं फातूनं घेतूनं
 हृदयशब्दस्य हितअकं निपात्येन । हितअकं हरित मे तलुनि ॥ १४ ॥

इति प्राकृतमफाशे पैशाचिको नाम

दशम परिच्छेदः ॥

मागधानां मापा मागधी, लड्यलक्षणाभ्यां स्फुटीक्रियते ॥ १ ॥
 धस्या मागध्याः प्रकृतिः शौरसेनी इति धेदितव्यम् ॥ २ ॥ पकारस्त-
 फारयोः स्थाने शो भवति । माशे विलाशे । माप विलासः ॥ ३ ॥
 जकारस्य यकारो भवति । यायते । जायते ॥ ४ ॥ चवर्गो यथा स्पष्ट-
 स्तपोधारणो भवति । पलिचय गहिदच्छले विपले निज्जले । परिचयः
 एहीतच्छलः विजलः निक्षरः ॥ ५ ॥ हृदयस्य स्थाने हडफो भवति । ह-
 डकं आलले मम । हृदये आदरो मम ॥ ६ ॥

र्यर्जयोर्ग्यः ॥ ७ ॥ क्षस्य स्कः ॥ ८ ॥ अस्मदः सौ
हके हगे अहके ॥ ९ ॥ अत इदेतौ लुक् च ॥ १० ॥
क्तान्तादुश्च ॥ ११ ॥ डसो हो वा दीर्घत्वं च ॥ १२ ॥
अदीर्घः संबुद्धौ ॥ १३ ॥ चिट्ठस्य चिष्ठः ॥ १४ ॥
कृत्र्मृङ्गमां क्तस्य डः ॥ १५ ॥ क्तवो दाणिः ॥ १६ ॥
शृगालशब्दस्य शिआलाशिआलेशिआलकाः ॥ १७ ॥

यकार्जकारयोः स्थाने व्यो भवति फय्ये वुय्यणे । यार्य्यम् वुर्जनः ॥ ७ ॥
क्षस्य स्थाने स्ककारो भवति । लस्करो दस्के । राक्षसः दक्षः ॥ ८ ॥
अस्मदः स्थाने सौ परतो हके हगे अहके इत्येत आदेशा भवन्ति हके
हगे अहके भणामि । अहं भणामि ॥ ९ ॥ सायित्यनुवर्तते अकारान्ता-
च्छब्दात्सौ परत इकारिकारी भवतः पक्षे लोपश्च । पशि लाभा पशे
पुलिशे एष राजा एष पुरुषः ॥ १० ॥ कप्रत्ययान्ताच्छ-
ब्दात्सौ परतः उकारश्च भवति चकाराद् इदेतौ लुक् च । हशिवु ह-
शिदि हशिद । हसितः ॥ ११ ॥ डसः पृथक्चचनस्य स्थाने हकारा-
देशो वा भवति तत्संयोगे च दीर्घत्वम् पुलिशाह धणे पुलिशाश्र धणे ।
पुरुषस्य धनम् ॥ १२ ॥ अदन्तादित्येव अदन्ताच्छब्दादकारो दीर्घो
भवति । संबुद्धौ पुलिशा आगच्छ माणुसा आगच्छ संबुद्धाविति किम्
ब्रह्मणश्च धणे । ब्राह्मणस्य धनम् ॥ १३ ॥ चिट्ठस्य स्थाने चिष्ठ इत्य-
यमादेशो भवति । पुलिशे चिष्ठदि । पुरुषसृतिष्ठति ॥ १४ ॥ डुकृञ् क-
रणे मृङ् प्राणत्यागे गम्लृ गतौ पतेपां कप्रत्ययस्य स्थाने डकारो भ-
वति फडे मडे गडे । कृतः मृतः गतः ॥ १५ ॥ क्त्वाप्रत्ययस्य स्थाने
दाणि इत्ययमादेशो भवति शहिदाणि गडे । कर्त्वाणि आभडे ।
सौत्वा गतः कृत्वा गतः ॥ १६ ॥ शृगालशब्दस्य स्थाने शिआला-
दय आदेशा भवन्ति । शिआला आअच्छदि । शिआले आअच्छदि शि-
आलके आअच्छदि शृगाल आगच्छति ॥ १७ ॥

इति प्राकृतप्रकाशे मागध्याख्ये एकादशः परिच्छेदः ॥

अथ द्वादशः परिच्छेदः ।

शौरसेनी ॥ १ ॥ प्रकृतिः संस्कृतम् ॥ २ ॥ अ
नादावयुजेस्तथयोर्दधौ ॥३॥ व्यापृते डः ॥४॥ पुत्रे
पि क्वचित् ॥ ५ ॥ इ गृध्रसमेपु ॥ ६ ॥ ब्रह्मण्यवि
ज्ञयज्ञकन्यकानां प्यत्तन्यानां ज्ञो वा ॥ ७ ॥ सर्व
ज्ञेक्षित्तज्ञयोर्णः ॥ ८ ॥ क्व इअः ॥ ९ ॥ कृगमोर्दु
अः ॥ १० ॥ णिर्ज्ञज्ञसोर्वा क्लोत्रे स्वरदीर्घश्च ॥११॥
भो भुवस्तिडि ॥ १२ ॥ न लृटि ॥ १३ ॥ वदातेर्दे व
इस्त लृटि ॥ १४ ॥ डुकृजः करः ॥ १५ ॥ टाश्चि
दृठः ॥ १६ ॥ स्मरतेः सुमरः ॥ १७ ॥ दृशोः पेक्खः
॥ १८ ॥ अस्तेरच्छः ॥ १९ ॥ तिपात्थि ॥ २० ॥ भ-
विष्यति मिपा स्तं वा स्वरदीर्घत्वं च ॥ २१ ॥ स्त्रि-
यामित्थी ॥ २२ ॥ एवस्य जेव्व ॥ २३ ॥ इवस्य
विअ ॥ २४ ॥ अस्मदो जस्ता वअं च ॥ २५ ॥
सर्वनाम्नां डे सित्वा ॥ २६ ॥ धातोर्भावकर्तृकर्मसु प-
रस्मैपदम् ॥ २७ ॥ अनन्त्य एञ्च ॥ २८ ॥ मिपो लो-
टि च ॥ २९ ॥ आश्चर्यस्याश्चरिअं ॥ ३० ॥ प्रकृ-
त्या दोलादण्डदशनेपु ॥३१॥शेषं माहारार्षीवत् ॥३२॥

इति प्राकृतप्रकाशे मनोरमायां वृत्ती भामहविरचितायां

शौरसेनीलक्षणं नाम द्वादशः परिच्छेदः ॥

समाप्तोर्थं ग्रन्थः ॥

शुभम् ।

